

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΘΕΜΑ: Προσαρμογή της Ψυχολογικής Κλίμακας
Self-Report Altruism Scale (SRA) στον ελληνικό πληθυσμό
Ανάλυση παραγοντικής δομής και ψυχομετρικών χαρακτηριστικών

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Φιτσάκη Μαρία

Επιβλέπων καθηγητής:

Ι. Τσαούσης

Ρέθυμνο, 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ «ΑΛΤΡΟΥΙΣΜΟΣ»	5
1.1 Εισαγωγή στην έννοια του αλτρουισμού	5
1.2. Προκοινωνική συμπεριφορά και αλτρουισμός	5
1.3. Ορισμός αλτρουισμού	6
1.4. Θεωρητικά μοντέλα	7
1.4.1. Κοινωνική μάθηση	7
1.4.2. Κανονιστική θεωρία	7
1.4.3. Μοντέλο παρατηρητή	8
1.4.4. Μοντέλο κόστους-ανταμοιβής	8
1.4.5. Εξελικτική προσέγγιση	9
1.4.5.1. Επιλογή συγγενών	9
1.4.5.2. Αμοιβαίος αλτρουισμός	10
1.5. Διαμάχες για την ύπαρξη του αλτρουισμού	10
1.6. Ερευνητικές προεκτάσεις	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΨΥΧΟΜΕΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΤΡΟΥΙΣΜΟ	17
2.1. Επιμέρους και Αυτόνομες κλίμακες για τον αλτρουισμό	17
2.2 Επιμέρους κλίμακες	17
2.2.1. Η κλίμακα Omnibus Personality Inventory (OPI)	17
2.2.2. Η κλίμακα προσωπικότητας TEXΑΠ	18
2.2.3. Η κλίμακα προσωπικότητας NEO-PI-R	18
2.3 Αυτόνομες κλίμακες	19
2.3.1. Η κλίμακα Altruism Scale (ALTS)	19

	3
2.3.2. Η κλίμακα Child Altruism Inventory (CAI).....	19
2.3.3. Η κλίμακα Generative Altruism Scale (GALS)	20
2.3.4. Η κλίμακα Teacher Altruism Scale	21
2.3.5. Η κλίμακα Self-Report Altruism Scale (SRA).....	22
2.4. Διαπολιτισμική προσαρμογή της κλίμακας SRA.....	24
2.4.1. Η πρώτη ελληνική προσαρμογή	24
2.4.2. Η ινδική προσαρμογή	25
2.4.3. Η κινέζικη προσαρμογή.....	26
2.4.4. Μία πολλαπλή προσαρμογή	27
2.5. Στόχος της έρευνας	27
ΜΕΘΟΔΟΣ.....	28
Μετάφραση	
Συμμετέχοντες	
Εργαλεία	
Διαδικασία	
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	32
Έλεγχος παραγοντικής δομής της κλίμακας	
Αξιοπιστία	
Εγκυρότητα	
ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	39
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	43
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	51

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο την προσαρμογή του ερωτηματολογίου Self-Report Altruism Scale (SRA) στον ελληνικό πληθυσμό. Πιο συγκεκριμένα, το εργαλείο αυτό μετρά το φαινόμενο του αλτρουισμού ως σταθερό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας. Όλη η προσπάθεια επικεντρώνεται στην ανάλυση της παραγοντικής δομής της κλίμακας και των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών της. Στην έρευνα συμμετείχαν 225 άτομα από όλη τη χώρα στα οποία χορηγήθηκε η ελληνική εκδοχή SRA μαζί με μια σειρά από άλλα εργαλεία. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το SRA προσαρμόζεται μερικώς στο ελληνικό πολιτισμικό πλαίσιο. Επίσης, εμφανίζει υψηλή αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής και επαναληπτικών μετρήσεων αλλά μέτρια συγχρονική εγκυρότητα και εννοιολογικής κατασκευής.

Λέξεις κλειδιά: Self-Report Altruism Scale, SRA, Αλτρουισμός, ελληνικός πληθυσμός

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ «ΑΛΤΡΟΥΙΣΜΟΣ»

Η ενότητα αυτή απαρτίζεται από δύο μέρη και αποτελεί μια σύντομη προσπάθεια βιβλιογραφικής ανασκόπησης της εννοιολογικής κατασκευής του αλτρουισμού. Το πρώτο μέρος, ξεκινά με γενικά εισαγωγικά στοιχεία, συνεχίζει αναπτύσσοντας τις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις και ολοκληρώνεται με αναφορά σε ερευνητικές προεκτάσεις του φαινομένου. Στο δεύτερο μισό, παρουσιάζονται τα ψυχομετρικά εργαλεία που μετρούν αλτρουισμό.

1.1 Εισαγωγή στην έννοια του αλτρουισμού

Αρχικά, η έννοια αλτρουισμός εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη βιβλιογραφία το 1852 από τον κοινωνιολόγο August Comte στο έργο του «System de Politique Positive.» Σύμφωνα με τον Cambell (2006), ο Comte ορίζει τον αλτρουισμό ως την προαγωγή των συμφερόντων των άλλων έναντι των προσωπικών, ως την νοοτροπία κάποιου να ζει για τους άλλους, «*vivre pour autrui.*» Για το γάλλο θεωρητικό, ο άνθρωπος πρέπει να υποταχθεί στον εαυτό του, μόνο τότε θα μπορέσει να οδηγηθεί στην ευτυχία. Αντιθέτως, εκείνος που ζει για τον εαυτό του είναι καταδικασμένος να ζήσει στην ιδιωτική του μιζέρια. Έτσι, διατύπωσε την ιδέα ότι υπάρχουν δύο κινητήριες δυνάμεις εντός του ατόμου, εκ διαμέτρου αντίθετες μεταξύ τους. Από τη μία, ο εγωισμός και η τάση για ωφελισμό και αυτοικανοποίηση, από την άλλη ο αλτρουισμός, δηλαδή οι κοινωνικές συμπεριφορές που όχι απλά εξυπηρετούν τους άλλους αλλά υποβιβάζουν το άτομο (Batson, 2014).

1.2. Προκοινωνική συμπεριφορά και αλτρουισμός

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να διευκρινιστούν οι όροι αλτρουισμός και προκοινωνική/φιλοκοινωνική συμπεριφορά (prosocial behavior). Οι δύο έννοιες μοιάζουν αρκετά και συχνά στη βιβλιογραφία περιγράφονται ως μία οντότητα. Οι Batson και Powel (2003) αναφέρουν ότι η προκοινωνική συμπεριφορά αποτελεί ένα νεολογισμό των ειδικών στην προσπάθεια τους να ορίσουν το αντίθετο της αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Αυτή, περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα βοηθητικών συμπεριφορών όπως: αλληλεγγύη, παρηγοριά, συνεργασία κτλ. Αν και ο αλτρουισμός έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει τις παραπάνω έννοιες, κρύβει κάτι περισσότερο από μια απλή πράξη βοήθειας. Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ

αλτρουισμού και προκοινωνικής συμπεριφοράς έγκειται στην άμεση σύνδεση του πρώτου με την ενσυναίσθηση, δηλαδή το κίνητρο για συναισθηματική ταύτιση με άλλους ανθρώπους. Σίγουρα λοιπόν, δεν πρόκειται για ταυτόσημες έννοιες αλλά ούτε αμφίδρομες καθώς η μία υφίσταται χωρίς την άλλη, δεν υπάρχει σχέση αναγκαιότητας μεταξύ τους.

Ένας ακόμη θεωρητικός, ο Bierhoff επισημαίνει την σύγχυση των δύο όρων, επιχειρώντας τη διάκριση τους. Για τον Bierhoff (2002), η προκοινωνική συμπεριφορά και ο αλτρουισμός ανήκουν στην κοινή ομπρέλα της βοηθητικής συμπεριφοράς. Η προκοινωνική συμπεριφορά περιλαμβάνει κάθε είδος παροχής βοήθειας. Παραδείγματος χάριν, για κάποιον που εργάζεται ως πωλητής, η χορήγηση βοήθειας με τη μορφή πληροφοριών για κάποιο προϊόν αποτελεί καθήκον της εργασίας του. Συνεχίζοντας, κατά την προκοινωνική συμπεριφορά το άτομο βοηθά περισσότερο για λόγους αποφυγής προσωπικής δυσφορίας παρά από ενσυναίσθηση. Για παράδειγμα, ένας πατέρας μαθαίνει στην κόρη του να χειρίζεται τον ηλεκτρονικό υπολογιστή μετά από έντονη επιμονή της. Η κίνηση αυτή δε χαρακτηρίζεται ως αλτρουιστική αλλά ως ενέργεια αποφυγής της δυσφορίας/σύγκρουσης με την κόρη. Στην περίπτωση του αλτρουισμού, η βοήθεια πηγάζει από μια βαθιά ενσυναίσθηση. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αλτρουισμού αποτελεί η βιβλική παραβολή του Καλού Σαμαρείτη. Ωστόσο, οι γραμμές ανάμεσα σε αλτρουισμό και προκοινωνική συμπεριφορά παραμένουν λεπτές και μόνο στην περίπτωση γνωστοποίησης των σκέψεων και των συναισθημάτων του «δότη» θα μπορούσε να καθοριστεί με ακρίβεια το κίνητρο και συνεπώς ο χαρακτηρισμός της πράξης.

1.3. Ορισμός αλτρουισμού

Σε μια μετά-ανάλυση (Feigin, Owens και Goodyear-Smith, 2014), γίνεται διάκριση ανάμεσα στον πραγματικό αλτρουισμό και τον ψευδό-αλτρουισμό. Ο πρώτος ορίζεται ως η εκούσια και εθελοντική ενέργεια που στόχο έχει το όφελος κάποιου τρίτου προσώπου, χωρίς ωστόσο να λανθάνει κάποια προσδοκία ανταμοιβής από το άτομο που παρέχει βοήθεια. Απεναντίας, στην ψευδό-αλτρουιστική προσέγγιση, οι πράξεις για την ευημερία των άλλων συνοδεύονται από την προσδοκία του δρώντος προσώπου για ανταμοιβή.

Συνεχίζοντας, ο αλτρουισμός ορίζεται ως «μια κατάσταση κινητοποίησης με απώτερο στόχο την αύξηση της ευημερίας των άλλων» και κατ' επέκταση αποτελεί την αντίθετη πλευρά του εγωισμού (Batson, 2014). Για τους Krebs και van Hesteren (1994) απόλυτο πρότυπο αλτρουιστικής συμπεριφοράς ήταν η Μητέρα Τερέζα που αφιέρωσε και θυσίασε τη ζωή της για τους απόρους με ανιδιοτέλεια και ταπεινοφροσύνη. Επίσης, δίνουν ακόμα μια

διάσταση στον αλτρουισμό και τον ορίζουν ως η συμπεριφορά που ωφελεί τους άλλους ακόμα και όταν ελλοχεύουν κίνδυνοι πίσω από αυτήν. Ο Monroe (2001) εντοπίζει έξι σημεία και παρέχει έναν αναλυτικό ορισμό για τον αλτρουισμό αναφέροντας ότι είναι: α) κάτι παραπάνω από μια καλοπροαίρετη σκέψη, είναι μια πράξη, β) στοχοκατευθυνόμενη, γ) που προωθεί την ευημερία των άλλων, δ) κινητήριος δύναμη της είναι η πρόθεση ανεξαρτητως από το αποτέλεσμα της πράξης, ε) το κόστος για τον δράστη είναι πάντα ορατό στ) χωρίς να εμπεριέχονται όροι και όρια στην αυτοθυσία.

Συμπερασματικά, όλοι οι θεωρητικοί που έχουν ασχοληθεί με το φαινόμενο, ορίζουν τον αλτρουισμό σαν μια πράξη/ενέργεια/δράση που στοχεύει στην αύξηση των θετικών αποτελεσμάτων της ζωής των άλλων. Πρόκειται για κάτι βαθύτερο από μια απλή παροχή βοήθειας, αφορά μια ηθική αρχή με ανθρωπιστικά χαρακτηριστικά και συνειδητή αυταπάρνηση.

1.4. Θεωρητικά μοντέλα

1.4.1. Κοινωνική μάθηση

Από τις πιο γνωστές θεωρίες στο πεδίο του αλτρουισμού είναι η θεωρία κοινωνικής μάθησης η οποία διατυπώθηκε για πρώτη φορά το 1986 από τον P. Rushton. Ουσιαστικά, πρόκειται για συγκεκριμένους κανόνες μάθησης και εσωτερίκευσης που ωθούν το άτομο στην υιοθέτηση της αλτρουιστικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τον Rushton (όπως αναφέρεται στο Hur, 2012), η απουσία αλτρουιστικής συμπεριφοράς είναι αποτέλεσμα συρρίκνωσης των φορέων που παρέχουν εναύσματα αλτρουισμού. Συνεχίζοντας, για την αύξηση τέτοιων συμπεριφορών προτείνει την αύξηση των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στα παιδιά και τους γονείς. Την άποψη περί κοινωνικής μάθησης υποστηρίζει με πειραματικά δεδομένα. Σε κάποιο πείραμα του, βρήκε ότι παιδιά που είχαν εκτεθεί σε αλτρουιστικά ερεθίσματα προσέφεραν σε μεγαλύτερο ποσοστό χρήματα σε φιλανθρωπικές οργανώσεις, εν αντιθέσει με παιδιά τα οποία είχαν εκτεθεί σε εγωιστικές συνθήκες. Σε παρόμοιο πείραμα φάνηκε ότι η ύπαρξη θετικής ενίσχυσης οδηγεί σε αύξηση θετικών πράξεων, ενώ η αρνητική οδηγεί στη μείωση τους ή σε εγωιστικές πράξεις.

1.4.2. Κανονιστική θεωρία

Ακόμα μία θεωρία για τον αλτρουισμό, η κανονιστική θεωρία (normative theory) στηρίζεται σε προσωπικές νόρμες σχετικά με την παροχή ανιδιοτελούς βοήθειας. Σύμφωνα με τον εισηγητή του μοντέλου, (Swartz 1973), η αλτρουιστική συμπεριφορά βασίζεται στην

ηθική υποχρέωση που νιώθει το άτομο να παράσχει βοήθεια. Έτσι, α) οι προσωπικές νόρμες επιβάλουν την άμεση δράση για προσφορά β) το άτομο συνειδητοποιεί τις συνέπειες της ευημερίας που προσφέρει γ) αισθάνεται κάποια υπευθυνότητα προς το κοινωνικό σύνολο. Οι προσωπικές νόρμες ενεργοποιούνται ανάλογα με την ικανότητα του ατόμου να αντιληφθεί τις συνέπειες των πράξεων του. Πιο συγκεκριμένα, ανάλογα με τη συμπεριφορά που το άτομο θεωρεί κατάλληλη, από τις προσδοκίες του για τα επερχόμενα αποτελέσματα και τα κοινωνικά οφέλη. Γενικά, σε ότι αφορά τη θεωρία νορμών, οι άνθρωποι θεωρούν την αλτρουιστική συμπεριφορά ως σωστή και κατάλληλη.

1.4.3. Μοντέλο παρατηρητή

Με αφορμή τη δολοφονία της Kitty Genoveze το 1964, την οποία 38 γειτονικά άτομα αντιλήφθηκαν χωρίς να κάνουν οποιαδήποτε παρέμβαση, ξεκίνησε μια μεγάλη συζήτηση γύρω από τον αλτρουισμό. Οι Latane και Darley το 1968, δημιούργησαν το γνωστικό μοντέλο παρέμβασης του παριστάμενου (bystander intervention) το οποίο περιλαμβάνει πέντε στάδια κινητοποίησης: α) το άτομο αναγνωρίζει την προβληματική κατάσταση β) την χαρακτηρίσει ως εκτάκτου ανάγκης γ) αποφασίζει για την ανάληψη ευθύνης δ) επιλέγει το είδος της βοήθειας ε) καθορίζει το σχέδιο δράσης (Collett & Morrissey, 2007). Πιο συγκεκριμένα, η προσοχή του ατόμου θα πρέπει να εστιάσει στο περιστατικό ώστε να χαρακτηριστεί ως εκτάκτου ανάγκης. Συνήθως, άμεσης ανάγκης χαρακτηρίζονται τα περιστατικά που είναι ασυνήθιστα, απρόβλεπτα, αποτελούν απειλή για το άτομο και απαιτούν άμεση κινητοποίηση. Αφού η κατάσταση κατηγοριοποιηθεί ως τέτοια, το άτομο θα πρέπει να αποφασίσει για το αν θα αναλάβει ευθύνη αλλά και στη συνέχεια με ποιο τρόπο θα πράξει (Hogh & Vogan, 2010). Στο σημείο αυτό, ο Darley (2004) εισήγαγε τον όρο του ακινητοποιημένου παριστάμενου (unresponsive bystander) προσπαθώντας να εξηγήσει τους παράγοντες και τις συνθήκες που καθορίζουν την παροχή βοήθειας σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης. Αναφέρει πως η μη κινητοποίηση είναι κάτι παραπάνω από απλή αδιαφορία ή εγωιστική πράξη. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, καθοριστικό παράγοντα άμεσης παρέμβασης του αυτόπτη μάρτυρα παίζει η παρουσία ή μη τρίτων προσώπων. Η ύπαρξη άλλων ατόμων αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα παροχής βοήθειας καθώς όλοι οι παρευρισκόμενοι μεταθέτουν την πράξη στον διπλανό τους. Αντιθέτως, οι πιθανότητες για ενίσχυση είναι πολύ περισσότερες στην περίπτωση ενός μοναδικού αυτόπτη μάρτυρα.

1.4.4. Μοντέλο κόστους-ανταμοιβής

Σε ένα ευρύ πλαίσιο, το μοντέλο κόστους-ανταμοιβής, (cost-reward model) των (Piliavin, Dovidio, Gaertner και Clark 1981), (όπως αναφέρεται στο Penner, Dovidio, Piliavin & Schroeder, 2005) υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι μέσα από τις πράξεις τους επιδιώκουν το μέγιστο δυνατό όφελος και την ελάχιστη ζημία. Πρόκειται για ένα γνωστικό μοντέλο στο οποίο οι άνθρωποι σε περιστάσεις έκτακτης ανάγκης επεξεργάζονται τα δεδομένα της κατάστασης, ζυγίζουν το κόστος και το όφελος ώστε να λάβουν τη βέλτιστη απόφαση. Η παρέμβαση συμβαίνει όταν το κόστος είναι μικρό και τα οφέλη ικανοποιητικά ή ακόμα όταν κόστος από τη μη κινητοποίηση για βοήθεια είναι υψηλό (Piliavin & Charng, 1990). Αυτό μπορεί να είναι χρόνος ή συναισθήματα. Για παράδειγμα, κάποιος αποφεύγει να παράσχει βοήθεια λόγω του περιορισμένου χρόνου του, το κόστος δηλαδή είναι υψηλό και τα οφέλη του μικρά. Ωστόσο, μπορεί τελικά να επιλέξει την κινητοποίηση, ώστε να αποφευχθεί η πιθανότητα αρνητικών συναισθημάτων (τύψεις) από την μη παροχή βοήθειας.

1.4.5. Εξελικτική προσέγγιση

Πέραν των ψυχολογικών θεωριών για τον αλtruισμό, υπάρχει και η εξελεγκτική προσέγγιση η οποία φέρει τις απαρχές της στον Δαρβίνο. Η γνωστή σε όλους θεωρία του για την εξέλιξη των ειδών περιγράφει τον τρόπο επιβίωσης τους διαμέσου συμπεριφορών που αυξάνουν την ικανότητα αναπαραγωγής. Στη βάση της φυσικής επιλογής, δημιουργήθηκαν δύο εξελεγκτικές θεωρίες για τον αλtruισμό: η θεωρία επιλογής συγγενών (kin selection) και η θεωρία του αμοιβαίου/ανταποδοτικού αλtruισμού (reciprocal altruism). Τόσο η μία όσο και η άλλη προσπαθούν να εξηγήσουν την αυτοθυσία ως προσαρμοστική τεχνική επιβίωσης (West, Griffin & Gardner, 2007).

1.4.5.1. Επιλογή συγγενών

Ο Hamilton το 1964 εισήγαγε την εξελεγκτική θεωρία συγγενών υπογραμμίζοντας πως ένα αλtruιστικό γονίδιο μπορεί να επιβιώσει και να αναπαραχθεί εάν το κόστος της αυτοθυσίας του υπερκαλύπτεται από τα οφέλη του παραλήπτη. Έτσι, η επιλογή αυτοθυσίας για ένα συγγενή αποτελεί το ασφαλέστερο βήμα αναπαραγωγής του αλtruισμού, καθώς οι πιθανότητες οι συγγενείς να φέρουν εξίσου το αλtruιστικό γονίδιο είναι περισσότερες έναντι κάποιου άλλου ατόμου. Πιο αναλυτικά, το παραπάνω αποτυπώνεται με απλό τρόπο στο μαθηματικό μοντέλο $b > c/r$. Σε αυτό, b είναι το όφελος του παραλήπτη, c το κόστος του ατόμου που προσφέρει και r ο συντελεστής συγγένειας ανάμεσα στα δύο πρόσωπα. (Tankersley, 2008). Ευκρινέστερα, το όφελος του παραλήπτη γίνεται μεγαλύτερο όταν το

κόστος του δότη είναι σημαντικό και η συγγενική σχέση ανάμεσα στα δύο πρόσωπα είναι κοντινή. Γίνεται κατανοητό, ότι όσο πιο στενή η σχέση ανάμεσα στα δύο πρόσωπα τόσο μεγαλύτερες οι πιθανότητες, ο παραλήπτης να φέρει το γονίδιο και συνεπώς αυτό να επιβιώσει (Κουτούγκος, 2010). Παράδειγμα, μπορεί να αποτελέσει η συμπεριφορά της μέλισσας που υπηρετεί πιστά την κυψέλη. Συχνά, δε διστάζει να αυτοθυσιαστεί προκειμένου να προστατεύσει την ομάδα. Παρά το γεγονός ότι η μέλισσα μετά το τσίμπημα πεθαίνει, τα γονίδια της συνεχίζουν να επιβιώνουν προς όφελος του σμήνους αλλά και μέσω αυτού (Hur, 2012).

1.4.5.2. Αμοιβαίος αλtruισμός

Στη δεύτερη θεωρία, η Trivers (1971) περιγράφει τη διαιώνιση του αλtruιστικού στοιχείου εκτός συγγενικού πλαισίου, εισάγοντας το μοντέλο για τον αμοιβαίο αλtruισμό. Το μοντέλο αυτό αναφέρει πως ένα γονίδιο που προάγει αλtruιστική συμπεριφορά προτιμά να αναμειχθεί με οργανισμούς οι οποίοι μελλοντικά θα εκφράσουν παρόμοια ανταπόκριση. Για παράδειγμα, για έναν άνθρωπο που κινδυνεύει να πνιγεί οι πιθανότητες θανάτου αν δε βρεθεί κάποιος να τον βοηθήσει, είναι 50% (θα επιβιώσει ή θα πεθάνει), αν ωστόσο βρεθεί κάποιος αλtruιστής και πέσει στο νερό, οι πιθανότητες θανάτου μειώνονται σε 1/20. Το κίνητρο της διάσωσης για τον αλtruιστή είναι η μελλοντική ανταπόδοση της βοήθειας του στοχεύοντας στην από κοινού ωφέλεια των ατόμων. Αν τώρα υποθέσουμε ότι ο πληθυσμός της πόλης βρίσκεται στην ίδια θέση πνιγμού, τα δύο άτομα έχουν περισσότερες πιθανότητες επιβίωσης (19/20) σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό όπου θα προσπαθεί να ανταπεξέλθει ο καθένας μόνος του (50%). Αυτή η σχέση προϋποθέτει τριβή και επανάληψη αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στα είδη καθώς μεμονωμένες αλληλεπιδράσεις δεν συνδράμουν στην αμοιβαιότητα. Οι δύο θεωρίες αυτές αφήνουν ένα σημαντικό κομμάτι από έξω, την πρόθεση, κάτι που συμπληρώνουν οι ψυχολογικές θεωρίες, όπως αναφέρθηκαν νωρίτερα (Tankersley, 2008).

1.5. Διαμάχες για την ύπαρξη του αλtruισμού

Εύλογα, στο σημείο αυτό προκύπτει το ερώτημα: υπάρχει αλtruισμός στην πραγματικότητα; Ήδη από την εποχή του Comte υπήρξαν αντιδράσεις στο θέμα περί υπαρκτού αλtruισμού. Αρκετοί φιλόσοφοι βασιζόμενοι στην αρχή του ηδονισμού και στο αξίωμα αυτού, ότι κάθε ενέργεια του ανθρώπου αποσκοπεί στην απόλαυση ευχαρίστησης, μια διεργασία που όχι μόνο δεν είναι αλtruιστική αλλά αντιθέτως, εγωιστική, εξέφρασαν

αμφιβολίες (Batson, 2014). Επιπλέον, και άλλοι θεωρητικοί βασιζόμενοι στην ψυχανάλυση εξέφρασαν παρόμοιες πεποιθήσεις, ότι δηλαδή όλα τα ανθρωπινά όντα δρουν με τρόπο εγωιστικό, αγόμενα από αρχή της ηδονής (Feigin και συν., 2014).

Για τους Rushton, Fekken και Chrisjohn (1981), ο αλτρουισμός αποτελεί καθολικό χαρακτηριστικό, τμήμα της προσωπικότητας. Το χαρακτηριστικό αυτό κάνει κάποιους ανθρώπους περισσότερο γενναιόδωρους σε σύγκριση με άλλους, ανάλογα με το αλτρουιστικό υπόβαθρο του καθενός. Μάλιστα, αντιτίθενται στην άποψη περί ιδιαίτερων γνωρισμάτων μεμονωμένων ανθρώπων ή στην επίδραση της κατάστασης. Μέσα από έρευνες υποστηρίζουν την ιδέα ότι η σταθερότητα των αλτρουιστικών συμπεριφορών στο χρόνο αποδεικνύει την ύπαρξη του χαρακτηριστικού, ακόμα και αν η συσχέτιση ανάμεσα σε αυτές τις συμπεριφορές είναι χαμηλή (0,30).

Οι Sober και Wilson (2000) μέσα από μια εξελεγκτική ερμηνεία αμφισβητούν την αρχή του ηδονισμού και του εγωισμού, αποδεχόμενοι μόνο τον αλτρουισμό. Πιο συγκεκριμένα, ο ψυχολογικός εγωισμός αντανάκλα τις απώτερες επιθυμίες του ατόμου τις οποίες προσπαθεί να πραγματοποιήσει προκειμένου να εκπληρωθούν οι άμεσες ανάγκες και τελικά η επιβίωση του, αρνούμενος οποιασδήποτε πράξη στοχεύει στην ευημερία άλλου προσώπου. Από την άλλη πλευρά, ο ψυχολογικός αλτρουισμός δέχεται ότι υπάρχουν πράξεις με ατομικό όφελος, ωστόσο αναγνωρίζει το ανιδιοτελές πρόσημο κάποιων άλλων. Η ζεύξη των δύο μερών του ψυχολογικού αλτρουισμού αποκαλείται «motivational pluralism», κάτι σαν δύο διαφορετικούς μηχανισμούς κινητοποίησης, οι οποίοι συνυπάρχουν.

Οι δύο ερευνητές επιχειρηματολογούν με βάση την παροχή γονικής φροντίδας ανάμεσα στα θηλαστικά και την κινητοποίηση (εγωιστική ή αλτρουιστική) που την διέπει. Το είδος του κινήτρου θα καθορίσει την εξέλιξη στο χρόνο. Ωστόσο, το αλτρουιστικό κίνητρο έχει περισσότερες πιθανότητες να επιβιώσει. Αυτό συμβαίνει γιατί, ενώ η εξελεγκτική διαθεσιμότητα των δύο μηχανισμών στο χρόνο είναι εξίσου επαρκής, η αξιοπιστία του αλτρουισμού είναι μεγαλύτερη. Έτσι, ανάμεσα σε περιπτώσεις αξιόπιστων και αναξιόπιστων γονιών, οι πρώτοι φροντίζουν με μεγαλύτερη επιτυχία τα παιδιά τους και ο ψυχολογικός αλτρουισμός έχει περισσότερες πιθανότητες να εξελιχθεί (Κουτούγκος, 2010).

1.6. Ερευνητικές προεκτάσεις

Στα δύσκολα χρόνια της κοινωνικό-οικονομικής κρίσης που πλήττει την Ευρώπη και μέσα σ' ένα κλίμα ανασφάλειας λόγω της τρομοκρατικής απειλής που παγώνει τη συνείδηση όλων, το πρόταγμα του αλτρουισμού φαντάζει πιο απαιτητικό από ποτέ. Σύμφωνα με

πρόσφατα στοιχεία της Eurostat (2016), τα επίπεδα της φτώχειας παρουσιάζουν αύξηση την τετραετία 2010-2014. Η πρωταθλήτρια χώρα που βρίσκεται σε κίνδυνο να περάσει το κατώφλι της φτώχειας είναι η Ρουμανία η οποία το έτος 2014 κατέγραψε ποσοστό «φτωχοποίησης» 14,2%. Ακολούθως, το Λουξεμβούργο σημειώνει ποσοστό της τάξης 7.2% και τρίτη χώρα για το ίδιο έτος έρχεται η Ισπανία με 6%. Ο σχετικός κίνδυνος για την Ελλάδα έχει μειωθεί καθώς το 2010 το ποσοστό κυμαινόταν περίπου στο 7.4% ενώ το 2014 έπεσε στο 4.2%. Το τελευταίο αποτελεί μια παραδοξότητα, αν αναλογιστεί κανείς τις οικονομικές δυσχέρειες της χώρας κατά αυτή την περίοδο. Τι συνέβαλλε όμως, σ' αυτή τη θετική εξέλιξη;

Ο αλtruισμός που επέδειξαν οι Έλληνες μέσα από την κοινωνία των πολιτών θα μπορούσε να είναι μια πιθανή απάντηση. Η κοινωνία αυτή αφορά τον μεσόκοσμο που αναπτύσσεται μεταξύ κράτους και αγοράς στον οποίο η οργανωμένη δράση των πολιτών συντελείται μέσα σε μια ανοιχτή και δημοκρατική κοινωνία. Οι ομάδες δρουν εθελοντικά, αφίλοκερδώς, είναι ανεξάρτητες από κρατικές παρεμβάσεις, με κοινωνικό και ηθικό χαρακτήρα. Μ' αυτό τον τρόπο τα άτομα μετατρέπονται σε πολίτες, καθώς λαμβάνουν δράση μέσα από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο) και τοπικές ομάδες, όπως για παράδειγμα, η γειτονιά, η ενορία κ.α (Μακρυδημήτρης, 2006). Παρ' όλα αυτά, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που τα άτομα δρουν ανεξάρτητα και δεν εντάσσονται σε κάποια ομάδα δράσης, χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι κάτοικοι του των νησιών του Αιγαίου που προσφέρουν διάφορων ειδών βοήθεια στους πρόσφυγες, χωρίς απαραίτητα να είναι μέλη κάποιας οργάνωσης.

Συνεχίζοντας, πέρα από την κινητοποίηση των εθελοντών σε περιόδους οικονομική-κοινωνικής κρίσης, αύξηση αλtruιστικής συμπεριφοράς παρατηρείται και σε συνθήκες ακραίων φυσικών καταστροφών. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια των πυρκαγιών στην Αυστραλία το έτος 2009, υπήρξε ενεργοποίηση φιλανθρωπίας και αλtruισμού μέσω προσφορά αίματος. Η ανταπόκριση του κοινού ήταν τόσο άμεση ώστε ο Ερυθρός Σταυρός δε χρειάστηκε να εξαγγείλει αναζήτηση εθελοντικής παροχής αίματος. Η αύξηση εθελοντισμού κατά την περίοδο αυτή ήταν σημαντική και η καταγραφή των εθελοντών επέτρεψε την εξέταση διαφορών ανάμεσα στα δύο φύλλα. Πιο συγκεκριμένα, 65.644 γυναίκες και 49.716 άνδρες έδωσαν το παρόν επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι οι γυναίκες είναι πιο ευαίσθητες σε κοινωνικά ζητήματα. Φυσικά, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι οι δωρεές δεν είναι εντελώς ντετερμινιστικές, αλλά συντρέχουν και παράγοντες, όπως διακυμάνσεις στο κόστος χρόνου και στην υγεία (Lilley & Slonim, 2016).

Όμως, τι είναι αυτό που διαφοροποιεί τους ανθρώπους που προσφέρουν εθελοντισμό από εκείνους που δεν προσφέρουν; Σε μια ελληνική έρευνα (Κούλιου, Δραγκιώτη, Κοτρώτσιου και Γκούβα, 2012), επιχειρήθηκε η σύγκριση των χαρακτηριστικών που φέρουν οι εθελοντές πρωτοβάθμιας υγείας από τους μη εθελοντές. Τα χαρακτηριστικά αυτά αφορούν κυρίως τον αλτρουισμό, το ναρκισσισμό, την ευτυχία και σε δεύτερο επίπεδο τη θρησκευτικότητα και την οικογενειακή κατάσταση. Τα αποτελέσματα απέδειξαν ότι οι δύο αυτές ομάδες διέφεραν σε σημαντικό βαθμό ως προς τα δύο πρώτα χαρακτηριστικά. Ειδικότερα, οι εθελοντές διακατέχονται εμφανώς από περισσότερο αλτρουισμό και πολύ χαμηλότερα επίπεδα ναρκισσισμού συγκριτικά με την ομάδα των μη εθελοντών, καθότι οι δύο έννοιες είναι εκ διαμέτρου αντίθετες και εύλογα ένα άτομο δε θα μπορούσε να φέρει τα δύο στοιχεία στον ίδιο βαθμό. Παρ' όλα αυτά, διαφορές δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στο θέμα της ευτυχίας. Αναφορικά με το επίπεδο θρησκευτικότητας και την οικογενειακή κατάσταση, βρέθηκε ότι οι εθελοντές παρουσίαζαν μεγαλύτερη αφοσίωση στη θρησκεία από τους μη εθελοντές, όμως δεν υπήρξε διαφοροποίηση ως προς το δεύτερο χαρακτηριστικό. Αξιοσημείωτο είναι ότι στην παρούσα έρευνα, όπως και στην προηγούμενη, οι γυναίκες παρουσιάζουν μεγαλύτερη εθελοντική ενεργοποίηση σε σχέση με τους άνδρες (96.8% γυναικεία συμμετοχή και 3.2% ανδρική).

Μια ακόμη μελέτη (Oda, Machii, Takagi, Kato, Takeda, Kiyonari, και συν., 2014), προβάλλει τις ατομικές διαφορές στον αλτρουισμό ανάλογα με τον εκάστοτε παραλήπτη της αλτρουιστικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκε η επίδραση των πέντε παραγόντων της προσωπικότητας (εξωστρέφεια, νευρωτισμός, ευσυνειδησία, προσήνεια, δεκτικότητα στην εμπειρία) στον αλτρουισμό σε σχέση με τον αποδέκτη αυτού (μέλος οικογένειας, φίλος/γνωστός και άγνωστος). Η εξωστρέφεια βρέθηκε να σχετίζεται και με τις τρεις κατηγορίες παραλήπτη, όμως υψηλότερα σε φιλικό επίπεδο και χαμηλότερα σε οικογενειακό. Σε αυτό συμβάλει το κοινωνικό περιβάλλον καθώς ένα εξωστρεφές άτομο μπορεί να συναναστρέφεται με ομάδες που συνηθίζουν να δρουν αλληλέγγυα, ενώ οι σχέσεις στον στενό του κύκλο ενδέχεται να είναι στεγανές ώστε να περιορίζουν την επίδραση του παράγοντα. Η ευσυνειδησία αποτυπώνεται μονό στις επαφές προς τα μέλη της οικογένειας. Τα άτομα με υψηλή ευσυνειδησία τείνουν να είναι υπεύθυνα προς τους συντρόφους τους και να ζητούν λιγότερο συχνά διαζύγιο αλλά και να περνούν περισσότερο χρόνο με την οικογένεια τους κάτι που αυξάνει τις αλτρουιστικές πράξεις. Η προσήνεια έγκειται σε αλτρουιστικές συμπεριφορές προς φίλους/γνωστούς. Έτσι, άτομα με υψηλή προσήνεια συνηθίζουν να συνάπτουν σχέσεις οι οποίες βασίζονται στην ασφάλεια, αξιοπιστία και τιμότητα, πράγμα που καθιστά δύσκολο την προσέγγιση αγνώστων. Η

δεκτικότητα στην εμπειρία αφορά συμπεριφορές απέναντι σε αγνώστους, κάτι που εύκολα γίνεται κατανοητό. Ο νευρωτισμός με τη σειρά του δεν παρουσιάζει σχέση με καμία κατηγορία παραλήπτη αλτρουιστικής συμπεριφοράς. Τέλος, αναφορικά με το φύλο φαίνεται ότι οι γυναίκες εκφράζουν περισσότερες συμπεριφορές αλτρουισμού προς τα μέλη της οικογένειας και τους φίλους σε σχέση με τους άντρες, ενώ δε βρέθηκε διαφορά ως προς τους αγνώστους.

Ένα κρίσιμο ζήτημα, άμεσα συνδεδεμένο με τον αλτρουισμό είναι αυτό της δωρεάν παροχής οργάνων. Ο Hill (2016) διερεύνησε την επίδραση της προσωπικότητας και του αλτρουισμού αναφορικά με τις στάσεις των ατόμων για την παροχή οργάνων. Έτσι, εξέτασε τους πέντε παράγοντες της προσωπικότητας, όπως έχουν ήδη αναφερθεί και βρήκε ότι μόνον η προσήνεια αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα για τη δωρεάν χορήγηση οργάνων. Όμως, όταν στην ανάλυση υπεισέρχονταν η μεταβλητή «αλτρουισμός», η επίδραση της προσήνειας μειώνονταν σημαντικά και την προβλεπτική ισχύ λάμβανε η νεοεισερχόμενη μεταβλητή. Έτσι, δημιούργησε ένα μοντέλο που καθιστά τον αλτρουισμό διαμεσολαβητή της σχέσης «προσήνεια - στάση για τη δωρεά οργάνων». Πιο συγκεκριμένα, η προσήνεια είναι ικανή να προβλέψει τη δωρεά οργάνων όμως το εάν τελικά το άτομο θα προχωρήσει σε παροχή εξαρτάται από το αλτρουιστικό του υπόβαθρο. Σε μια τέτοια έρευνα θα αναμένονταν ισχυρή προβλεπτική ισχύ του παράγοντα «ευσυνειδησία» αλλά κάτι τέτοιο δε συνέβη. Σύμφωνα με σχετικές θεωρίες, τα άτομα με υψηλή ευσυνειδησία ακολουθούν συμπεριφορές υγείας αλλά και συγκεκριμένες νόρμες «κοινωνικής υπευθυνότητας». Έτσι, αν η δωρεά οργάνων είχε διαμορφωθεί ως μια κοινωνικά υπεύθυνη πράξη και όχι ως αλτρουιστική συμπεριφορά, τότε θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε με ασφάλεια ότι η ευσυνειδησία αποτελεί προγνωστικό παράγοντα στη δωρεά οργάνων.

Στο σημείο αυτό, αφού παρουσιάστηκαν οι πιο γνωστές εκφάνσεις του αλτρουισμού, όπως η χορήγηση αίματος και η δωρεά οργάνων, επιχειρείται η κατάδειξη και άλλων πτυχών αυτής της συμπεριφοράς. Σύμφωνα με την Γκαρή (2012), ο αλτρουισμός αποτελεί μια θετικά προσανατολισμένη κοινωνική συμπεριφορά που εξυπηρετεί την εξέλιξη της ομάδας και ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου. Όπως αναφέρεται στην παράγραφο με τη θεωρία μάθησης, η οικογένεια και οι άλλοι φορείς κοινωνικοποίησης (παιδαγωγοί) συμβάλλουν σημαντικά στην υιοθέτηση φιλοκοινωνικών συμπεριφορών, είτε λειτουργώντας ως πρότυπα για τους ανηλίκους είτε μέσω των στερεοτύπων που φέρουν. Για παράδειγμα, θεωρείται ότι τα κορίτσια εμφανίζουν μεγαλύτερη τάση αλτρουιστικών συμπεριφορών ενώ τα αγόρια έχουν την τάση να εκφράζονται περισσότερο εγωιστικά. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, οι παιδαγωγοί μπορούν να συμβάλλουν στην αύξηση αλτρουιστικών συμπεριφορών

λειτουργώντας ως πρότυπο για τους μαθητές αλλά και αυξάνοντας τη θετική ενίσχυση σε σχετικές συμπεριφορές. Το σημαντικό εδώ είναι ότι ο αλτρουισμός και άλλες κοινωνικές συμπεριφορές αυξάνουν το ψυχοκοινωνικό υπόβαθρο των παιδιών, με την έννοια ότι μεγιστοποιείται η ευαισθητοποίηση για κοινωφελή δράση, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε σύσφιξη σχέσεων ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας.

Τη συμβολή του αλτρουισμού μέσα στην ομάδα αλλά και σε διαπροσωπικό επίπεδο, περιγράφει η οικονομική προσέγγιση για τον αλτρουισμό. Σύμφωνα με τον οικονομολόγο Becker (1976), ο αλτρουιστής αυτό που κάνει είναι να μειώνει την δική του κατανάλωση προκειμένου να αυξηθεί η κατανάλωση των άλλων. Απεναντίας, ο εγωιστής θα προσπαθήσει να αυξήσει τον πλούτο του ακόμα και εάν οι πράξεις του θίγουν άμεσα τον αλτρουιστή. Ο τελευταίος παραιτείται από κάθε ενέργεια αύξησης του πλούτου του λόγω των αρνητικών επιπτώσεων που δύναται να επιφέρουν οι πράξεις του στους άλλους. Στο ίδιο πλαίσιο με το εγωιστικό άτομο κινείται ο «Homo Economicus», ο οποίος αποτελεί το απόλυτο πρότυπο ορθολογικότητας, εγωισμού, που συνεχώς αυξάνει τον πλούτο του επιλύοντας ακόμα και τα πιο δύσκολα προβλήματα (Levitt & List, 2008).

Ωστόσο, η μόνιμη επιδίωξη του συμφέροντος μπορεί να αποβεί καταστροφική τόσο για τον Homo Economicus, όσο και για την ομάδα που ενδεχομένως να ανήκει. Με βάση τη θεωρία παιγνίων και το δίλημμα του φυλακισμένου, διαφαίνεται ότι η αλτρουιστική συνύπαρξη μπορεί να ωφελήσει δύο πλευρές εκ πρώτης όψεως αντικρουόμενες, ακόμα και δύο Homo Economicus. Το δίλημμα του φυλακισμένου αναφέρεται σε δύο κρατούμενους οι οποίοι αν συνεργαστούν θα μειώσουν την ποινή τους σε σημαντικό βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, τα δύο άτομα κρατούνται για ένα έγκλημα σε διαφορετικά δωμάτια των φυλακών, χωρίς να υπάρχει επικοινωνία ανάμεσα τους. Οι αποδείξεις για την ενοχή τους είναι αμφίβολες και έτσι δέχονται την παρακάτω πρόταση: «Αν καταθέσεις ότι το έγκλημα έγινε από τον συγκροτούμενο σου (χωρίς αυτός να σου αποδώσει κατηγορία) τότε θα αφεθείς ελεύθερος και ο εκείνος θα δεχτεί τρία έτη φυλάκιση. Αν προκύψουν αλληλοκατηγορίες τότε σημαίνει ότι δεχτείτε δύο χρόνια φυλάκιση έκαστος και αν δεν ομολογήσετε τότε η ποινή ανέρχεται σε ένα χρόνο» (Tufocoy & von Stengel, 2003).

Αυτό που θα σκεφτούν άμεσα οι φυλακισμένοι, δρώντας ορθολογικά-εγωιστικά είναι να ομολογήσουν για τον συγκροτούμενο τους ώστε να αφεθούν ελεύθεροι, ακόμα και στην περίπτωση που ομολογήσουν και οι δύο τότε θα εκτίσουν δύο χρόνια, τουλάχιστον θα έχουν αποφύγει τα τρία έτη. Η βέλτιστη επιλογή είναι η μη ομολογία. Ουσιαστικά, η συνεργασία θα μειώσει την ποινή τους σε ένα χρόνο αντί για δύο ή τρία. Το παραπάνω πειραματικό

εύρημα δείχνει πως η συνεργατική πράξη σε καταστάσεις διαπραγματεύσεων μπορεί να οδηγήσει σε ευεργετικά αποτελέσματα δύο πλευρές εκ πρώτης όψεως αντιμαχόμενες.

Τέλος, γίνεται αναφορά σε μια πολιτική προέκταση του αλτρουισμού σύμφωνα με την οποία ο αλτρουισμός παρουσιάζει ιδιαίτερη σχέση με τον πολιτικό προσανατολισμό. Ιδιαίτερα, η αριστερή (προοδευτική) πολιτική ιδεολογία βρέθηκε να προβλέπεται σε μεγάλο βαθμό από τα αλτρουιστικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Αντίθετα, η πρόβλεψη για τη δεξιά (συντηρητική) κατεύθυνση είναι πολύ χαμηλή. Οι πεπειθήμενες της αριστερής πολιτικής έχουν αλτρουιστικό χαρακτήρα καθώς στοχεύουν στην μείωση της κοινωνικής ανισότητας, ιεραρχικής οργάνωσης, στην ανιδιοτέλεια και στην επιβολή αλλαγών με κοινωνικό πρόσημο. Αντίθετα, η δεξιά ιδεολογία εναντιώνεται στις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές, αποδέχεται την ανισότητα και την ιεραρχική οργάνωση στην κοινωνία. Συνεχίζοντας, αξίζει να σημειωθεί η σχέση ανάμεσα στον αλτρουισμό και τη δεκτικότητα στην εμπειρία για την αριστερή πολιτική. Μάλιστα, άτομα με υψηλότερη επίδοση στη δεκτικότητα τοποθετούσαν την ιδεολογία τους ως «περισσότερο αριστερή», ενώ αντιθέτως υπάρχει αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στη δεκτικότητα και τη δεξιά ιδεολογία. Ενδεχομένως, αυτό να συμβαίνει εξαιτίας της πιο ανοιχτής και ευέλικτης σκέψης την οποία διαθέτουν τα άτομα με αριστερό/προοδευτικό προσανατολισμό (Zettler & Hilbig, 2010).

Συμπερασματικά, ο αλτρουισμός αποτελεί μια έννοια με μεγάλο θεωρητικό και ερευνητικό υπόβαθρο, άγνωστο για τους περισσότερους. Θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές περιγράφηκαν παραπάνω ως ένδειξη αλτρουιστικής συμπεριφοράς, συνιστώντας συνολικά μια προσπάθεια οριοθέτησης των κεντρικών αξόνων του φαινομένου. Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζονται τα σχετικά ψυχομετρικά εργαλεία.

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΨΥΧΟΜΕΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΤΡΟΥΙΣΜΟ

Από τα χρόνια του Comte έως σήμερα, ο αλτρουισμός αποτελεί ένα φαινόμενο που έχει απασχολήσει έντονα τη βιβλιογραφία. Ωστόσο, η ψυχομετρική έκφραση αυτής της ανησυχίας δεν αποτυπώνεται στον ίδιο βαθμό. Σύμφωνα με τους Ma και Leung (1991), ο αριθμός των ψυχομετρικών εργαλείων που έχουν κατασκευαστεί για τη μέτρηση του φαινομένου του αλτρουισμού είναι περιορισμένος. Την παραπάνω άποψη τεκμηριώνουν τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής αναζήτησης αναδεικνύοντας τη σχετική «ένδεια» και παρουσιάζοντας ως επικρατέστερο εργαλείο όλων, το Self-Report Altruism Scale (SRA), των Rushton και συν. (1981). Στην παρούσα υποενότητα, αρχικά, παραθέτονται και περιγράφονται τα ψυχομετρικά εργαλεία που έχουν κατασκευαστεί με στόχο τη μέτρηση του φαινομένου. Ανάμεσα σε αυτά αναλύεται και η ψυχομετρική χροιά της κλίμακας που έχει επιλεγεί για γλωσσική, εννοιολογική και πολιτισμική προσαρμογή στον ελληνικό πληθυσμό αλλά και οι λόγοι της επιλογής αυτής. Τέλος, παρουσιάζονται τα εργαλεία εκείνα τα οποία έχουν προσαρμοστεί στα διάφορα πολιτισμικά πλαίσια.

2.1. Επιμέρους και Αυτόνομες κλίμακες για τον αλτρουισμό

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει μια διάκριση των ψυχομετρικών εργαλείων που μετρούν το φαινόμενο του αλτρουισμού σε επιμέρους και αυτόνομες κλίμακες. Πιο αναλυτικά, ο όρος επιμέρους αφορά κλίμακες οι οποίες αθροιστικά συνθέτουν ένα ευρύ ψυχομετρικό εργαλείο με στόχο τη δημιουργία μιας γενικότερης ψυχολογικής μέτρησης (π.χ. προσωπικότητα). Επί της ουσίας, πρόκειται για εργαλεία που μετρούν ένα πολυεπίπεδο φάσμα εννοιολογικών κατασκευών και ο αλτρουισμός είναι ένα από αυτά. Αντίθετα, αυτόνομες είναι οι κλίμακες που στέκονται ανεξάρτητες χωρίς να βρίσκονται κάτω από κάποια κοινή ομπρέλα με άλλα εργαλεία, όπως ακριβώς η Self-Report Altruism Scale. Παρακάτω, αναφέρονται πρώτα οι επιμέρους και ακολουθούν οι αυτόνομες κλίμακες.

2.2 Επιμέρους κλίμακες

2.2.1. Η κλίμακα Omnibus Personality Inventory (OPI)

Ξεκινώντας, το 1968 οι Heist και Yonge κατασκεύασαν το ψυχομετρικό εργαλείο Omnibus Personality Inventory (OPI) μέρος του οποίου αποτελεί η κλίμακα Altruism Scale (Am). Σκοπός του OPI είναι η αξιολόγηση των σκέψεων, στάσεων, συναισθηματικών-

κοινωνικών λειτουργιών και της προσωπικότητας εν γένει του μαθητικού πληθυσμού. Η κλίμακα Am εμπεριέχεται στο OPI σε μια σειρά με 13 άλλες, η καθεμιά από τις οποίες μετρά ένα διαφορετικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας (Elton, 1973). Σε ένα γενικό πλαίσιο, το ψυχομετρικό εργαλείο OPI εμφανίζεται ικανοποιητικά αξιόπιστο, με την αξιοπιστία δύο ημίσεων να αντιστοιχεί σε $r=0,73$ και την αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής σε $a=0,91$ (Kragness & Hendel, 1977). Σε ότι αφορά την εγκυρότητα, το OPI συνολικά εμφανίζει συγχρονική, προβλεπτική και εννοιολογικής κατασκευής εγκυρότητα, ελεγχόμενο από τα εργαλεία California Psychological Inventory, Minesota Multiphasic Personality Inventory (Walsh & Lewis, 1972. Kragness & Hendel, 1977).

Αναφορικά την Am, αυτή αποτελείται από 36 στοιχεία τα οποία επιδέχονται απάντηση σωστό/λάθος. Οι υψηλές επιδόσεις του ατόμου στο τεστ ερμηνεύονται ως η ανησυχία για την συναισθηματική κατάσταση και την ευημερία των άλλων (Griffin & Hopson, 1978). Σχετικά με τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά, αυτά παρουσιάζονται γενικευμένα και ως ένα βαθμό αόριστα μέσα από δευτερογενείς πηγές. Έτσι, η κλίμακα είχε ικανοποιητική αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής αλλά και επαναληπτικών μετρήσεων. Ταυτόχρονα, η συγκλίνουσα εγκυρότητα υποστηρίζεται από κάποιες αόριστες μετρήσεις ενώ η αποκλίνουσα εγκυρότητα διαπιστώνεται από τη χαμηλή συσχέτιση που εμφανίζει η Am με τις υπόλοιπες κλίμακες του OPI (Kerber, 1984).

2.2.2. Η κλίμακα προσωπικότητας TEXΑΠ

Ένα ακόμη εργαλείο που ανήκει στην ίδια κατηγορία είναι η υπό-κλίμακα αλτρουισμού από το ερωτηματολόγιο προσωπικότητας των πέντε παραγόντων (TEXΑΠ). Ειδικότερα, η υποκλίμακα «Αλτρουισμός» του TEXΑΠ αποτελεί τμήμα του ενός εκ των πέντε παραγόντων, Προσήνεια. Απαρτίζεται από 6 στοιχεία με χαρακτηριστικό παράδειγμα «Όταν κάποιος ζητά τη βοήθεια μου, σπεύδω να βοηθήσω εγκαταλείποντας οτιδήποτε κάνω εκείνη τη στιγμή. Συνολικά, το TEXΑΠ περιλαμβάνει 180 προτάσεις που μετρούν τους πέντε βασικούς παράγοντες της προσωπικότητας (Εξωστρέφεια, Νευρωτισμός Δεκτικότητα στην Εμπειρία, Προσήνεια και Ευσυνειδησία), καθώς και 30 υποκλίμακες (έξι για κάθε παράγοντα), οι οποίες μετρούν πιο λεπτά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Το TEXΑΠ παρουσιάζει ικανοποιητικούς ψυχομετρικούς δείκτες τόσο ως προς την εγκυρότητα όσο και ως προς την αξιοπιστία (Tsaousis, 1999).

2.2.3. Η κλίμακα προσωπικότητας NEO-PI-R

Τέλος, το 1992, οι Costa και McCrae δημιούργησαν το ερωτηματολόγιο προσωπικότητας NEO-PI-R βασιζόμενο στους πέντε παράγοντες, όπως ακριβώς αυτοί παρουσιάζονται παραπάνω. Το NEO-PI-R απαρτίζεται από 240 στοιχεία και συνολικά 30 υποκλίμακες, έξι για κάθε ένα από τους πέντε παράγοντες. Γενικά, το εργαλείο έχει αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής κυμαινόμενη από $a=0,86$ έως $a=0,95$ ενώ η αξιοπιστία επαναληπτικών μετρήσεων και η εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής σημειώνεται εξίσου υψηλή. Σχετικά με την υποκλίμακα του Αλτρουισμού, αυτή αποτελείται από 8 στοιχεία με δείκτη αξιοπιστίας $a=0,72$ (Costa & McCrae, 2008).

2.3 Αυτόνομες κλίμακες

2.3.1. Η κλίμακα Altruism Scale (ALTS)

Οι Rai και Singh το 1984 (όπως αναφέρεται στο Singh, 2014), κατασκεύασαν μία κλίμακα στην ινδική γλώσσα με το όνομα Altruism Scale (ALTS). Αυτή απαρτίζεται από 30 προτάσεις κάθε μία από τις οποίες επιδέχεται τρεις διαφορετικές απαντήσεις, μια αλτρουιστική, μία ουδέτερη και μία εγωιστική, με την πρώτη να αντιστοιχεί στην αποκριτική δήλωση «2», τη δεύτερη σε «1» και την τρίτη σε «0». Ο μέγιστος βαθμός επίδοσης κάποιου ατόμου στο τεστ είναι 60 και ο μικρότερος-ελάχιστος 0 (Singh & Kaur, 2011). Ο δείκτης εσωτερικής συνοχής της κλίμακας αναφέρθηκε ως $a=0,78$ ενώ η αξιοπιστία των δύο ημίσεων σε $r=0,80$. Αναφορικά με την εγκυρότητα περιεχομένου (εσωτερική και εξωτερική), αυτή χαρακτηρίστηκε ως αρκετά ικανοποιητική (Sanadhya & Sushil, 2010).

2.3.2. Η κλίμακα Child Altruism Inventory (CAI)

Ειδικές κλίμακες έχουν αναπτυχθεί για τη μέτρηση της εννοιολογικής κατασκευής αλτρουισμός σε παιδιά και εφήβους. Η κλίμακα Child Altruism Inventory (CAI) είναι ένα τέτοιο εργαλείο μέτρησης δομημένο στην κινέζικη γλώσσα (Ma & Leung, 1991). Αρχικά, η πιλοτική μορφή της κλίμακας περιλάμβανε 45 στοιχεία τα οποία χορηγήθηκαν σε δείγμα 1095 παιδιών (584 αγόρια και 511 κορίτσια), με φοίτηση σε δημοτικά σχολεία του Hong Kong (B'-ΣΤ' τάξη). Παρά τις 45 αρχικές προτάσεις, η κλίμακα κατέληξε σε 24 που επιδέχονται καταφατική ή αρνητική απάντηση (ναι/όχι). Η αξιοπιστία της μέτρησης μελετήθηκε με τις δύο πιο συνηθισμένες μεθόδους. Πρώτον, ο δείκτης αξιοπιστίας επαναληπτικών μετρήσεων της κλίμακας αναφέρεται στο $r=0,40$ σε ένα δείγμα 40 παιδιών της Ε' τάξης. Ακολούθως, η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής μετρήθηκε με το δείκτη alpha

και αναφέρθηκε $a=0,81$, $a=0,74$, $a=0,74$, $a=0,73$, και $a=0,80$ για τις τάξεις Β', Γ', Δ', Ε', ΣΤ'. Ο ίδιος δείκτης για το συνολικό δείγμα ($N= 1023$) βρέθηκε στο $a=0,77$.

Για τη μέτρηση της εγκυρότητας εννοιολογικής κατασκευής χορηγήθηκαν μια σειρά από άλλα τεστ. Η στατιστική ανάλυση αποκάλυψε συσχετίσεις της κλίμακας CAI με το τεστ νοημοσύνης Standard Progressive Matrices (SPSM) αλλά και την κλίμακα της αυτοεκτίμησης Coopersmith Self-Esteem Inventory (SEO), $r=0,26$ και $r=0,17$, αντίστοιχα. Ως προς το βαθμό συσχέτισης της CAI με το ερωτηματολόγιο προσωπικότητας Junior Eysenck Personality Questionnaire (JEPQ), παρατηρήθηκε αρνητική συσχέτιση με τις υποκλίμακες νευρωτισμού, ($r=-0,12$), ψυχωτισμού, ($r=-0,33$), αλλά θετική συσχέτιση με την υποκλίμακα ψεύδους/κοινωνική επιθυμητότητα, ($r=0,29$) και την εξωστρέφεια, ($r=0,22$). Επίσης, μετρήθηκε το κοινωνικό περιβάλλον της τάξης με την κλίμακα Classroom Environment Scale (CES) και βρέθηκε σημαντική συσχέτιση ανάμεσα σε αυτήν και την CAI ($r=0,48$). Κλείνοντας, η εγκυρότητα ελέγχεται επιπλέον μέσα από τη σύγκριση της CAI και του ερωτηματολογίου συμπεριφοράς έφηβων Adolescent Behaviour Questionnaire (ABQ). Το τελευταίο εμπεριέχει οχτώ υποκλίμακες που ομαδοποιούνται στους παράγοντες προκοινωνική και παραβατική συμπεριφορά, με την CAI να παρουσιάζει θετικές συσχετίσεις μόνο με τις δύο υποκλίμακες του παράγοντα προκοινωνική συμπεριφορά και συγκεκριμένα με την κλίμακα κοινωνικά αποδεκτών πράξεων Normative Acts (SN), ($r=0,23$) και την κλίμακα αλτρουιστικής δράσης Altruistic Acts (AL), ($r=0,31$), (Ma & Leung, 1991).

2.3.3. Η κλίμακα Generative Altruism Scale (GALS)

Παρατίθεται ακόμα μια κλίμακα για τη μέτρηση του αλτρουισμού σε εφήβους και νέους, η Generative Altruism Scale (GALS), (Bussing, Kerksieck, Gunther & Baumann, 2013). Πρόκειται για μια μονοδιάστατη κλίμακα αποτελούμενη από μόλις επτά στοιχεία και η απόκριση σε αυτά (τετραβάθμια κλίμακα) δηλώνει τη συχνότητα με την οποία εκφράζεται η συμπεριφορά που περιγράφει η κάθε πρόταση. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 871 μαθητές (56% κορίτσια, 44% αγόρια), νεαρής ηλικίας (M.O=19,1 έτη), διαφόρων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της Γερμανίας.

Από τη χρήση της ανάλυσης παραγόντων προέκυψαν δύο παράγοντες και εννιά στοιχεία. Ο πρώτος παράγοντας αποτελούμενος από επτά προτάσεις, ερμηνεύει το 32% της συνολικής διακύμανσης του φαινομένου και ο δεύτερος με δύο στοιχεία ερμηνεύει το 18% (συνολικά 50% της διακύμανσης). Οι ερευνητές συνέχισαν την ανάλυση χρησιμοποιώντας το μοντέλο δομικών εξισώσεων και συγκεκριμένα την επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων

(CFA) για την τελική εκτίμηση της παραγοντικής δομής της κλίμακας. Αρχικά, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το δυσδιάστατο μοντέλο με τα εννιά στοιχεία δεν είχε ικανοποιητικά χαρακτηριστικά προσαρμογής. Έτσι, αφαιρέθηκαν τα δύο στοιχεία που έφεραν τις χαμηλότερες φορτίσεις, 0,47 και 0,53. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε ξανά και αυτή τη φορά το μοντέλο με τα επτά στοιχεία έδειξε να παρέχει ικανοποιητικές ιδιότητες (χ^2 [df=14, N = 846] =129.946, $p < 0,01$, CFI =0,91, AIC =157.946, και SRMR =0,048).

Σε ότι αφορά την αξιοπιστία του τεστ, αυτή μετρήθηκε μόνο με τον δείκτη alpha και βρέθηκε αρκετά υψηλή ($\alpha=0,80$). Τέλος, σχετικά την εγκυρότητα, χορηγήθηκαν μία σειρά από κλίμακες για τη διαπίστωση της συγκλίνουσας και της αποκλίνουσας εγκυρότητας. Πιο συγκεκριμένα, για την συγκλίνουσα εγκυρότητα δόθηκαν μεμονωμένα στοιχεία τα οποία μετρούσαν συνεργασία, εθελοντισμό, απουσία εγωκεντρισμού, βοήθεια προς τους άλλους και άλλες παρόμοιες συμπεριφορές. Επίσης, χορηγήθηκαν διάφορα μεμονωμένα στοιχεία ευσπλαχνίας, όπως για παράδειγμα, «Βοηθώ τους άλλους όποτε μπορώ», «Αν κάτι με βλάψει προτιμώ να απομακρυνθώ παρά να ζητήσω βοήθεια.» Ακόμη, χορηγήθηκε η κλίμακα πνευματικότητας Aspects of Spirituality (ASP). Τέλος, τα μη σχετιζόμενα με τη θεωρία ερωτηματολόγια που δόθηκαν για την αξιολόγηση της αποκλίνουσας εγκυρότητας αφορούσαν την ικανοποίηση με τη ζωή (Brief Multidimensional Life Satisfaction Scale - BMLSS) και την αυτό-αποτελεσματικότητα (General Self-Efficacy Scale - SWE).

Τα αποτελέσματα έδωσαν υψηλή συσχέτιση της κλίμακας Αλτρουισμού GALS με τα στοιχεία συνεργασίας, ($r=0,43$) και βοήθειας προς τους άλλους, ($r=0,41$). Σχετικά με την κλίμακα Aspects of Spirituality (ASP) για τις πτυχές της πνευματικότητας, τις υψηλότερες συσχετίσεις συγκέντρωσαν η συνειδητή αλληλεπίδραση (Conscious Interaction), ($r=0,42$) και η γενναιοδωρία (Generosity), ($r=0,45$). Τέλος, αναφορικά με την αποκλίνουσα εγκυρότητα, βρέθηκε ότι η κλίμακα Αλτρουισμού GALS είχε πολύ χαμηλή συσχέτιση με την κλίμακα ικανοποίησης από τη ζωή (BMLSS), ($r=0,015$) και την κλίμακα αυτό-αποτελεσματικότητας (SWE), ($r=0,091$), (Büssing, και συν., 2013)

2.3.4. Η κλίμακα Teacher Altruism Scale

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση κατάδειξε ακόμα ένα εργαλείο για τη μέτρηση του αλτρουισμού. Αυτή τη φορά, οι Yavuzer, Gazioglu, Yildiz, Demir, Meseci, Kilicaslan και συν. (2006) δημιούργησαν για την αξιολόγηση του αλτρουισμού στην τούρκικη εκπαιδευτική κοινότητα, την κλίμακα Teacher Altruism Scale. Αρχικά, οι κατασκευαστές προέβησαν στη δημιουργία ενός εργαλείου αποτελούμενο από 90 στοιχεία που χορηγήθηκαν σε 308

εκπαιδευτικούς της Κωνσταντινούπολης, δημοσίων και ιδιωτικών σχολείων, ηλικίας 23-62 ετών. Η τελική μορφή συμπεριλαμβάνει 18 στοιχεία και τέσσερις παράγοντες, όπως ακριβώς υπέδειξε η διερευνητική ανάλυση παραγόντων. Ο πρώτος παράγοντας ερμηνεύει το 28,11% της συνολικής διακύμανσης και συνολικά οι τέσσερις (καθημερινή βοήθεια, κοινωνική υπευθυνότητα, έκτακτη βοήθεια και φιλανθρωπία) εξηγούν το 51,6% του φαινομένου.

Αναφορικά με τις ψυχομετρικές ιδιότητες της κλίμακας, η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής βρέθηκε $\alpha=0,73$, ενώ η αξιοπιστία επαναληπτικών μετρήσεων $r=0,88$. Τέλος, η κλίμακα Altruism Scale του Akbaba (1994) χρησιμοποιήθηκε ως εξωτερικό κριτήριο για την εξέταση της συγχρονικής εγκυρότητας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπήρχε ικανοποιητική συσχέτιση μεταξύ των δύο κλιμάκων της τάξης $r=0,60$ (Yavuzer, και συν., 2006).

2.3.5. Η κλίμακα Self-Report Altruism Scale (SRA)

Στο σημείο αυτό παρουσιάζεται το εργαλείο που έχει επιλεγεί για προσαρμογή αλλά και οι λόγοι για τους οποίους έγινε η επιλογή αυτή. Ξεκινώντας, η κατασκευή του εργαλείου Self-Report Altruism Scale (SRA) βασίστηκε στην άποψη ότι ο αλτρουισμός αποτελεί χαρακτηριστικό της προσωπικότητας. Σύμφωνα με τους κατασκευαστές (Rushton και συν., 1981), όπως όλα τα επιμέρους χαρακτηριστικά της προσωπικότητας έτσι και ο αλτρουισμός τείνει να εμφανίζεται σταθερά κάτω από παρόμοιες συνθήκες, εισάγοντας τη θεωρία προσωπικότητας για τον αλτρουισμό. Το ερωτηματολόγιο αυτό αποτελεί μια προσπάθεια αξιολόγησης και πρόβλεψης της αλτρουιστικής συμπεριφοράς.

Το SRA είναι το γνωστότερο και πιο συχνά χρησιμοποιούμενο ψυχομετρικό εργαλείο για τη μέτρηση του αλτρουισμού έως σήμερα. Πιο αναλυτικά, πρόκειται για ένα μονοδιάστατο εργαλείο, καθώς η διάσταση του αλτρουισμού είναι η μόνη που δεσπόζει στο ερωτηματολόγιο. Αποτελείται από είκοσι σύντομες προτάσεις στην αγγλική γλώσσα και ως αποκριτική κλίμακα χρησιμοποιείται μία διαβαθμιστική κλίμακα πέντε σημείων στην οποία τα άτομα καλούνται να δηλώσουν τη συχνότητα εμφάνισης της κάθε περιγραφόμενης αλτρουιστικής συμπεριφοράς (1. Ποτέ, 2. Μία φορά, 3. Περισσότερο από μία φορά, 4. Συχνά, 5. Πολύ συχνά).

Κατά τη φάση δημιουργίας και αξιολόγησης της κλίμακας, χρησιμοποιήθηκαν δυο διαφορετικά δείγματα φοιτητών του Πανεπιστημίου στο Δυτικό Οντάριο. Τα δύο δείγματα αντιστοιχούν σε δύο μελέτες που στοχεύουν στην κατάδειξη της ψυχομετρικής τεκμηρίωσης του ερωτηματολογίου. Στην πρώτη περίπτωση, 118 προπτυχιακοί φοιτητές συμπλήρωσαν την αρχική κλίμακα, ενώ ο καθένας έλαβε οχτώ φόρμες αξιολόγησης με προορισμό

συμπλήρωσης οχτώ ανθρώπους από το οικείο του περιβάλλον. Τα άτομα αυτά θα αποτελούσαν εξωτερικούς κριτές των συμμετεχόντων ώστε να διαπιστωθεί η εγκυρότητα της κλίμακας. Οι φόρμες από τη μία πλευρά περιλάμβαναν το SRA με στόχο να απαντηθεί το κατά πόσο ο κάθε συμμετέχων εκφράζεται αλτρουιστικά και η άλλη πλευρά ζητούσε από τους κριτές να αξιολογήσουν τα άτομα σε μια εφταβάθμια κλίμακα με βάση τέσσερα αλτρουιστικά στοιχεία: α) πόσο πρόθυμοι ήταν να φροντίσουν, β) να βοηθήσουν, γ) να λάβουν υπόψη τους συναισθήματα και δ) να θυσιάσουν για τους άλλους. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα τέσσερα στοιχεία αυτά χρησιμοποιούνται και σε παρακάτω έρευνες, αποτελώντας εξωτερικά κριτήρια διαπίστωσης της εγκυρότητας. Περίπου 968 φόρμες αξιολόγησης μοιράστηκαν στους κριτές και το 75% (N=80) των 118 αρχικών συμμετεχόντων έφερε περισσότερους από έναν αξιολογητή. Η εγκυρότητα του ερωτηματολογίου εκτιμήθηκε αφενός, μέσω της συσχέτισης αυτού με τις αξιολογήσεις των κριτών σε αυτό και αφετέρου, μέσω της συσχέτισης αυτού με την αξιολόγηση των κριτών για τις τέσσερις ιδιότητες του αλτρουισμού. Η στατιστική αντιστοιχία των παραπάνω εκφράζεται ως $r=0,56$ και $r=0,33$.

Στη δεύτερη μελέτη, 146 προπτυχιακοί φοιτητές συμπλήρωσαν το SRA ενώ συσχετίστηκε η βαθμολογία σε αυτό με οχτώ αλτρουιστικές συμπεριφορές. Πιο συγκεκριμένα, κατά πόσο τα άτομα είχαν προσφέρει εθελοντική ανάγνωση σε τυφλούς, είχαν συμμετάσχει εθελοντικά σε πειράματα, είχαν παρακολουθήσει μαθήματα πρώτων βοηθειών, είχαν συμπληρώσει κάρτα δωρεάς οργάνων, είχαν συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο μέτρησης ευαίσθητων στάσεων Educational Testing Service (ETS) αλλά και την κλίμακα παροχής βοήθειας Nurturance Scale of the Personality Research Form (PRF), τις αποκρίσεις τους για την παροχή βοήθειας σε υποθετικά σενάρια έκτακτου κινδύνου και τα ενδιαφέροντα τους σχετικά με την χορήγηση βοήθειας. Η κλίμακα SRA βρέθηκε να σχετίζεται θετικά με την πλειοψηφία αυτών των συμπεριφορών, ισχυρά όμως μόνο με τέσσερις από αυτές: την συμπλήρωση κάρτας για δωρεά οργάνων, την κλίμακα Educational Testing Service (ETS), την κλίμακα Nurturance Scale of the Personality Research Form (PRF) και την άμεση ανταπόκριση βοήθειας σε υποθετικά σενάρια έκτακτης ανάγκης.

Η εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής και συγκεκριμένα η συγκλίνουσα εγκυρότητα αξιολογήθηκε από ένα δείγμα 200 φοιτητών μέσω των ερωτηματολογίων: Social Responsibility Scale, Emotional Empathy Scale, Social Interest Scale, Fantasy-Empathy Scale, Machiavellianism Scale, Nurturance Scale of Personality Research Form (PRF), Defining Issues Test, Social Desirability. Σε ένα γενικό πλαίσιο, το SRA παρουσιάζει χαμηλές θετικές συσχετίσεις με τις κλίμακες που περιγράφουν προκοινωνικές συμπεριφορές

και αρνητική μόνο με το μακιαβελισμό. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι σημαντικότερες συσχετίσεις, όπως με την κλίμακα της ενσυναίσθησης (Emotional Empathy Scale), ($r= 0,17$), με την κλίμακα Nurturance Scale of the Personality Research Form (PRF), ($r= 0,28$) και με το μακιαβελισμό (Machiavelism Scale), ($r=-0,13$). Εκ πρώτης όψεως, οι σχέσεις αυτές φαντάζουν αρκετά χαμηλές ώστε να δικαιολογήσουν τη συγκλίνουσα εγκυρότητα, ωστόσο, συγκεντρωτικά τα εννιά ερωτηματολόγια δίνουν συσχέτιση $r=0,44$. Επίσης, η αξιοπιστία εκτιμήθηκε μέσω της μεθόδου των δύο ημίσεων για 80 άτομα και βρέθηκε $r=0,54$ ενώ ο δείκτης alpha ήταν $a=0,89$.

Η επιλογή για προσαρμογή της κλίμακας Self-Report Altruism Scale (SRA) βασίστηκε στην ευρεία χρήση της σε μια σειρά από μελέτες και έρευνες και στη γενικευμένη αναγνωσιμότητα της παρά την σχετική της παλαιότητα. (Erlde, Sansom, Cole & Heapy, 1992. Purewal & Akker, 2006. Shah & Ali, 2012. Bartczak, 2015). Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα εργαλείο με σχετικά αξιόπιστα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά στη βάση του οποίου έχουν προκύψει μια σειρά από διαπολιτισμικές προσαρμογές, ακόμη και στον ελληνικό πληθυσμό. Ωστόσο, η προσαρμογή ενός ήδη γνωστού και ξανά προσαρμοσμένου εργαλείου στην ελληνική γλώσσα προσφέρει κάποια, σχετική ασφάλεια στα επερχόμενα αποτελέσματα. Τέλος, το γεγονός ότι υπάρχει ήδη προσαρμογή της κλίμακας στην ελληνική γλώσσα δεν αποτελεί εμπόδιο μιας δεύτερης προσαρμογής καθώς η δεύτερη θα συμπληρώσει τα κενά της πρώτης, όπως για παράδειγμα, την σημαντική απουσία παραγοντικής ανάλυσης, απόδειξης της εγκυρότητας και ίσως καταδείξει αλλαγές που έχουν επέλθει με την πάροδο του χρόνου.

2.4. Διαπολιτισμική προσαρμογή της κλίμακας SRA

Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται τα ψυχομετρικά εργαλεία που έχουν υιοθετήσει την κλίμακα Self-Report Altruism Scale (SRA). Η βιβλιογραφία κατέδειξε μια σειρά από προσαρμογές για την SRA. Ακριβέστερα, πρόκειται για εννοιολογικές προσαρμογές σε διάφορα και διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια, όπως το ελληνικό, το κινέζικο, το ινδικό αλλά και σε διαπολιτισμικό επίπεδο.

2.4.1. Η πρώτη ελληνική προσαρμογή

Η πρώτη ελληνική έκδοση του Self-Report Altruism Scale δημιουργήθηκε προκειμένου να διερευνηθεί η σχέση μεταξύ κοινωνικής τάξης και αλτρουισμού σε έφηβους 16-18 ετών (Παπούλια, 2000). Η προσαρμογή αυτή παρουσιάζει αλλαγές στον τρόπο εκφοράς των προτάσεων, μετατρέποντας τις σε ερωτήσεις και ζητά από τους εμπλεκόμενους

συμμετέχοντες να φανταστούν αλτρουιστικές καταστάσεις στις οποίες υπάρχει δυνητική ανάμιξη τους. Αντιθέτως, στην πρωτότυπη κλίμακα αλλά και στη δική μας προσπάθεια προσαρμογής, τα στοιχεία έχουν καταφατική χροιά και παρουσιάζονται ως πραγματικές, καθημερινές καταστάσεις. Για να γίνει κατανοητό το παραπάνω, παρατίθεται το στοιχείο 10 των δυο διαφορετικών εκδοχών: «Θα περίμενες στο ασανσέρ με την πόρτα ανοιχτή για να μπει κάποιος άγνωστος που πλησιάζει;» και «Έχω κρατήσει/καθυστερήσει το ασανσέρ για κάποιον άγνωστο.» Συνεχίζοντας, οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν σε μια πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert, όπου η δήλωση «1» προσδιόριζε άρνηση της εν δυνάμει πραγματοποίησης της φανταστικής εικόνας ενώ η δήλωση «5» σήμανε την πολύ συχνή εφαρμογή της.

Σε ότι αφορά τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της πρώτης ελληνικής έκδοσης, η αξιοπιστία εκτιμήθηκε με τον δείκτη εσωτερικής συνοχής alpha και τον συντελεστή συνάφειας W του Guttman. Ο πρώτος βρέθηκε να είναι $\alpha=0,71$ και ο δεύτερος $r=0,96$. Η εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής υπολογίστηκε από τη σύγκριση του ερωτηματολογίου της ελληνικής εκδοχής για τον Αλτρουισμό και του ερωτηματολογίου αξιών Portrait Values Questionnaire (Schwartz, 1992) προσαρμοσμένο στα ελληνικά δεδομένα (Γεώργας, Χριστακοπούλου και Μυλωνά, 1992), (όπως αναφέρεται στο Παπούλια, 2000). Μολονότι, υπογραμμίζεται η ύπαρξη θετικής συσχέτισης αλτρουισμού και αξιών προκοινωνικού χαρακτήρα (π.χ φιλανθρωπία), δεν δίνονται σαφείς λεπτομέρειες επ' αυτού.

2.4.2. Η ινδική προσαρμογή

Οι Khanna, Singh και Rushton (1993) προχώρησαν σε μία προσαρμογή της κλίμακας SRA στο ινδικό πολιτισμικό περιβάλλον. Οι ερευνητές έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην γλωσσική και εννοιολογική μεταφορά τοποθετώντας δέκα ειδικούς κριτές και εκατό φοιτητές ώστε να αποδοθούν οι ερωτήσεις όσο το δυνατόν πιστότερα στον ανατολικό χαρακτήρα της συγκεκριμένης κουλτούρας. Συνολικά, το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 20 υποθετικές καταστάσεις που σε κάθε μία αντιστοιχεί μία ερώτηση στην οποία οι συμμετέχοντες καλούνται να δηλώσουν τη συχνότητα εκδήλωσης της συμπεριφοράς που περιγράφεται.

Αναφορικά με τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της κλίμακας, η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής βρέθηκε πολύ υψηλή ($\alpha=0,83$). Επίσης, ο δείκτης αξιοπιστίας δύο ημίσεων σημειώθηκε ικανοποιητικός ($r=0,73$). Τέλος, ο δείκτης αξιοπιστίας επαναληπτικών μετρήσεων ήταν $r=0,72$. Η εγκυρότητα σε σχέση με το κριτήριο προέκυψε από τη συσχέτιση των επιδόσεων 25 συμμετεχόντων στην κλίμακα του αλτρουισμού με την αξιολόγηση

εξωτερικών κριτών για το βαθμό στον οποίο το κάθε άτομο έχει τα τέσσερα αλτρουιστικά στοιχεία: α) παροχή φροντίδας β) παροχή βοήθειας γ) κατανόηση των συναισθημάτων δ) διάθεση αυτοθυσίας για τους άλλους. Η σχέση βρέθηκε $r=0,60$. Επιπλέον, χορηγήθηκε η αναφερόμενη στην αρχή της ενότητας κλίμακα, ALTS Scale των Rai και Singh (1984), δίνοντας μέτρια συσχέτιση ($r=0,42$). Τέλος, η εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής επισφραγίζει το πραγματικό περιεχόμενο της κλίμακας. Η τελευταία μετρήθηκε με τη χρήση φανταστικών αλτρουιστικών προτάσεων στις οποίες οι συμμετέχοντες κατέγραφαν τη γνώμη τους για τις καταστάσεις που περιγράφονταν. Ο συσχετισμός του χρόνου απόκρισης στις φανταστικές προτάσεις με τις επιδόσεις τους στην κλίμακα αλτρουισμού απέδειξε την εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής σε βαθμό $r=0,45$ (Khanna, και συν., 1993).

2.4.3. Η κινέζικη προσαρμογή

Μία ακόμη διαπολιτισμική εκδοχή της SRA αναφέρεται στην κινέζικη γλώσσα. Ο Chou (1996) βασιζόμενος στην ινδική εκδοχή της Self-Report Altruism Scale (SRA) προέβη στην εννοιολογική και πολιτισμική προσαρμογή του εργαλείου για το κινέζικο πλαίσιο, δημιουργώντας το εργαλείο Chinese Self-Report Altruism Scale (C-SRA). Η επιλογή της ινδικής εκδοχής έναντι της αρχικής (αγγλικής) βασίστηκε στα κοινά συλλογικά και αλλοκεντρικά χαρακτηριστικά που φέρουν οι δύο κουλτούρες. Η προσαρμογή βασίστηκε σε δείγμα 247 εφήβων και νέων με καταγωγή από το Hong Kong. Πιο συγκεκριμένα αποτελούνταν από 157 αγόρια και 90 κορίτσια ηλικίας 11-28 ετών ($M.O=14,9$).

Η κλίμακα απαρτίζεται από 20 στοιχεία που περιγράφουν αλτρουιστικές καταστάσεις και ζητούμενο αυτής είναι η δήλωση της συχνότητας εμπλοκής του ατόμου, σε μια επταβάθμια αποκριτική κλίμακα. Η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής για τον δείκτη alpha ήταν $a=0,85$, ενώ για τον δείκτη των δύο ημίσεων $r=0,82$. Από τα 20 αρχικά στοιχεία αφαιρέθηκε η πρόταση 9, «Ο ταμίας σου έδωσε παραπάνω ρέστα. Τα επέστρεψες;», εξαιτίας της μικρότερης συνεισφοράς της στην αξιοπιστία του δείκτη alpha. Συνεπώς, η τελική εκδοχή περιλαμβάνει 19 στοιχεία για οποία η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής σημειώθηκε $a=0,86$ και $r=0,79$, αντίστοιχα.

Σε ότι αφορά την εγκυρότητα του C-SRA, ελέγχθηκε η συγχρονική εγκυρότητα. Συγκεκριμένα, ο βαθμός συσχέτισης της C-SRA με την κλίμακα Child Altruism Inventory (CAI) βρέθηκε $r=0,22$. Επίσης, επιπρόσθετες ενδείξεις για την εγκυρότητα κριτηρίου προέκυψαν από τη συσχέτιση των επιδόσεων 53 συμμετεχόντων στην κλίμακα C-SRA με την αξιολόγηση εξωτερικών κριτών για το βαθμό στον οποίο κάθε άτομο φέρει τα τέσσερα

στοιχεία του αλτρουισμού, όπως αυτά προαναφέρθηκαν στην αγγλική και την ινδική εκδοχή. Η συσχέτιση ανάμεσα τους ήταν αρκετά υψηλή: $r=0,57$ για το πρώτο στοιχείο, $r=0,53$ για το δεύτερο, $r=0,54$ για το τρίτο και $r=0,50$ για το τέταρτο (Chou, 1996).

2.4.4. Μία πολλαπλή προσαρμογή

Τέλος, γίνεται αναφορά σε μια διαπολιτισμική έρευνα στόχος της οποίας είναι η μέτρηση του αλτρουισμού σε διαφορετικές κουλτούρες. Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε αποτελείται από 56 στοιχεία, σημαντικό μέρος του οποίου αποτελεί το SRA. Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο της έρευνας περιελάμβανε τα 20 στοιχεία του SRA, ενώ τα υπόλοιπα 36 κατασκευάστηκαν από τους ερευνητές. Σε αυτή την έρευνα, τα άτομα κλήθηκαν να δηλώσουν τη συχνότητα που έχουν δώσει ή λάβει βοήθεια σε μια πενταβάθμια αποκριτική κλίμακα αλλά και να αξιολογήσουν τη σημαντικότητα ή μη των ενεργειών αυτών, πάλι σε μια πενταβάθμια κλίμακα. Το δείγμα των συμμετεχόντων προέρχονταν από φοιτητές δυτικών και ανατολικών πολιτισμικών πλαισίων: Αυστραλία, Αίγυπτος, Κορέα, Ταιβάν, ΗΠΑ (Χαβάη, Μουσούρι) και Γιουγκοσλαβία.

Οι ερευνητές αναφέρουν καλά ψυχομετρικά χαρακτηριστικά. Αναφορικά με την αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής, βρέθηκε να κυμαίνεται ανάμεσα από $\alpha=0,89$ ως $\alpha=0,94$ για όλους τους πληθυσμούς (Mehu, Grammer & Dunbar, 2007). Επίσης, αναφέρονται και στοιχεία για την αξιοπιστία επαναληπτικών μετρήσεων του εργαλείου, αλλά μόνο για τον πληθυσμό της Χαβάης ($r=0,94$), (Johnson, Danko, Darvil, Bochner, Bowers & Huang, και συν., 1989).

2.5. Στόχος της έρευνας

Βασικός στόχος της παρούσας έρευνας είναι η προσαρμογή του Self-Report Altruism Scale (SRA) στον ελληνικό πληθυσμό καθώς και ο έλεγχος της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας της προσαρμοσμένης μορφής.

ΜΕΘΟΔΟΣ

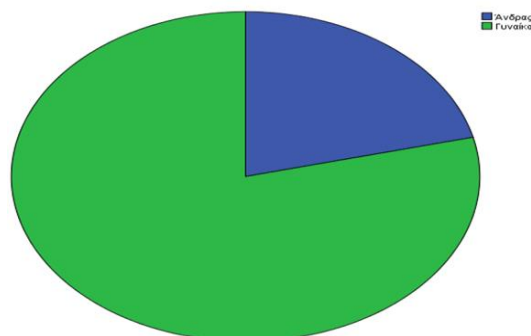
Η παρούσα ενότητα περιγράφει τη διαδικασία της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε σχετικά με τη μετάφραση του ψυχομετρικού εργαλείου, το δείγμα της έρευνας, τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν και την πορεία της διαδικασίας ως το τελικό αποτέλεσμα.

Μετάφραση

Η γλωσσική και εννοιολογική προσαρμογή του εργαλείου έγινε μέσω της προσέγγισης επιτροπής (committee approach). Πιο συγκεκριμένα, τρία ελληνόφωνα άτομα συνέστησαν μια επιτροπή μετάφρασης και απέδωσαν μεμονωμένες μεταφράσεις του αγγλικού αρχικού ερωτηματολογίου. Κατόπιν, υπήρξε μεταξύ τους συζήτηση και σχολιασμός των τριών μεταφράσεων με αποτέλεσμα να προκύψει η βέλτιστη δυνατή γλωσσική και εννοιολογική μορφή της. Τέλος, ένας δίγλωσσος (ελληνική και αγγλική μητρική γλώσσα) εξεταστής (verifier) εξέτασε την ελληνική εκδοχή της επιτροπής σε σχέση με το πρωτότυπο αγγλικό κείμενο επισημαίνοντας κάποιες διορθώσεις, οι οποίες έγιναν δεκτές από την επιτροπή. Έτσι, προέκυψε η ελληνική εκδοχή του ερωτηματολογίου.

Συμμετέχοντες

Το δείγμα της έρευνας απαρτίζεται από 225 ενήλικα άτομα. Από αυτά, τα 47 (20,95%) ήταν άνδρες και τα 175 (77,8%) γυναίκες (Γράφημα 1). Τρία άτομα από το συνολικό δείγμα δε δήλωσαν το φύλο τους. Το ηλικιακό εύρος των συμμετεχόντων ορίζεται από 18 έως 69 έτη (Μ.Ο=29,2, Τ.Α=9,4). Μεγάλη πηγή άντλησης του δείγματος στάθηκε το διαδίκτυο κάτι που κάνει δύσκολη την καταγραφή της ακριβής προέλευσης των συμμετεχόντων, παράλληλα όμως αυξάνει το δείκτη τυχαιοποίησης στην επιλογή τους, καθώς αποτελεί αντικείμενο ευρείας χρήσης.

Γράφημα 1. Αποτύπωση Φύλου του Δείγματος.

Εργαλεία

Προκειμένου να διερευνηθεί η εγκυρότητα της ελληνικής έκδοσης για το Self-Report Altruism Scale χορηγήθηκαν μια σειρά από διαφορετικά εργαλεία. Συνολικά, οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν έξι ερωτηματολόγια, όλα διατυπωμένα στην ελληνική γλώσσα. Επιπλέον, σημείωσαν το φύλο και την ηλικία τους. Παρακάτω, παρουσιάζονται τα ερωτηματολόγια και κάποιες βασικές πληροφορίες τους.

Self-Report Altruism Scale - SRA (Rushton και συν., 1981). Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για το προς προσαρμογή ερωτηματολόγιο που μεταφράστηκε και χορηγήθηκε στους συμμετέχοντες. Ειδικότερα, περιλαμβάνει 20 στοιχεία σε μορφή καταφατικών προτάσεων στα οποία το άτομο καλείται να αποδώσει τη συχνότητα με την οποία ανταποκρίνεται σε αυτές τις προτάσεις, σε μια πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert, όπου το 1 δηλώνει την πλήρη απουσία συμπεριφοράς και το 5 την πολύ συχνή εμφάνιση της. Περισσότερα στοιχεία δόθηκαν σε προηγούμενη ενότητα.

Υποκλίμακα Αλτρουισμού – TEXΑΠ, (Tsaousis, 1999). Το τεστ χαρακτηριστικών προσωπικότητας (TEXΑΠ) είναι το πρώτο τεστ προσωπικότητας που δημιουργήθηκε εξ ολοκλήρου στην ελληνική γλώσσα και σχεδιάστηκε για να μετρά τους πέντε βασικούς παράγοντες της προσωπικότητας (όπως έχουν αναφερθεί νωρίτερα), σύμφωνα με την ομώνυμη θεωρία. Το TEXΑΠ περιλαμβάνει 180 στοιχεία καθώς και 30 υποκλίμακες, παρουσιάζει ικανοποιητικούς ψυχομετρικούς δείκτες τόσο ως προς την εγκυρότητα του όσο και ως προς την αξιοπιστία του (Tsaousis, 1999). Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης εργασίας, χρησιμοποιήθηκε μόνο η υποκλίμακα της διάστασης της Προσήνειας, «Αλτρουισμός», η οποία περιλαμβάνει 6 στοιχεία. Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο αυτής της κλίμακας είναι: «Όταν κάποιος ζητά τη βοήθεια μου, σπεύδω να τον βοηθήσω εγκαταλείποντας οτιδήποτε κάνω εκείνη τη στιγμή.»

Questionnaire Measure of Emotional Empathy - QMEE (Mehrabian & Epstein, 1972). Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο μετρά τη «συναισθηματική ενσυναίσθηση» και περιλαμβάνει 33 στοιχεία. Η απαντητική κλίμακα που χρησιμοποιείται είναι εννιαβάθμια (1=Καθόλου Αντιπροσωπευτικό, 9=Πολύ Αντιπροσωπευτικό). Συνολικά, μετρά επτά υπο-ενότητες της ενσυναίσθησης: ευαισθησία σε συναισθηματική μετάδοση, εκτίμηση των συναισθημάτων αγνώστων, ακραίες συναισθηματικές εκφράσεις, τάση για επιρροή από τα θετικά συναισθήματα των άλλων, προθυμία σε συναντήσεις με ανθρώπους που έχουν προβλήματα. Χαρακτηριστικό στοιχείο της κλίμακας είναι: «Θα προτιμούσα να ήμουν

κοινωνικός/ή λειτουργός παρά να δουλεύω σε ένα κέντρο κατάρτισης εργαζομένων» (Decision Making Individual Differences Inventory [DMIDI]).

Pathological Narcissism Inventory – PNI (Pincus, Ansell, Pimentel, Cain, Wright & Levy, 2009). Το εργαλείο αυτό αφορά τη μέτρηση του ναρκισσισμού. Περιέχει 52 ερωτήσεις και επτά υποκλίμακες που αξιολογούν το ναρκισσιστικό φάσμα της προσωπικότητας. Οι συμμετέχοντες απαντούν σε εξαβάθμια αποκριτική κλίμακα στην οποία η απάντηση 1 δηλώνει πλήρη απουσία της συμπεριφοράς ενώ η απάντηση 6, την πολύ μεγάλη εμφάνιση της. Ο δείκτης αξιοπιστίας alpha για το σύνολο της κλίμακας καταγράφεται πολύ υψηλός, $a=0,94$ και για κάθε υποκλίμακα εξίσου ικανοποιητικός: εξαρτώμενη αυτοεκτίμηση $a=0,88$, τάση για εκμετάλλευση $a=0,68$, αυτοενίσχυση μέσω αυτοθυσίας $a=0,80$, απόκρυψη εαυτού $a=0,76$, μεγαλειώδης φαντασίωση $a=0,81$, υποτίμηση $a=0,78$, οργή για δικαιωματικά προνόμια $a=0,81$ (Καράκουλα, Τριλίβα & Τσαούσης, 2013. Καράκουλα, 2015).

Τεστ Χαρακτηριστικών Προσωπικότητας 5 - ΤΕΧΑΠ5 (Tsaousis & Kerpelis, 2004). Το τεστ αυτό αποτελεί ένα συνοπτικό ερωτηματολόγιο μέτρησης της προσωπικότητας αποτελούμενο από 75 στοιχεία τα οποία διαμορφώνουν τους πέντε παράγοντες της προσωπικότητας, όπως αυτοί παρουσιάστηκαν ωρρίτερα. Τα άτομα δηλώνουν σε μια πενταβάθμια κλίμακα Likert το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους. Τέλος, η κλίμακα σημειώνει εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής αλλά και εγκυρότητα περιεχομένου, ενώ η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής εμφανίζεται ως $a=0,81$, $a=0,84$, $a=0,74$, $a=0,79$, $a=0,73$ για κάθε παράγοντα ξεχωριστά και η αξιοπιστία επαναληπτικών μετρήσεων, $r=0,82$, $r=0,84$, $r=0,81$, $r=0,74$, $r=0,87$, εξίσου (Σταλίκας, Τριλίβα & Ρούσση, 2012).

Short Dark Triad - SD3 (Johnes & Paulhus, 2014). Το ερωτηματολόγιο της σκοτεινής τριάδας της προσωπικότητας αξιολογεί τρεις πτυχές της προσωπικότητας: μακιαβελισμό, ναρκισσισμό και ψυχοπαθολογία. Οι δείκτες αξιοπιστίας των τριών διαστάσεων έχουν καταγραφεί ως εξής: μακιαβελισμός ($a=0,71$), ναρκισσισμός ($a=0,74$) και ψυχοπαθολογία, ($a=0,77$), (Jones & Paulhus, 2014).

Δημογραφικά στοιχεία. Τέλος ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να δηλώσουν το φύλο και την ηλικία τους.

Διαδικασία

Αρχικά, για την εν λόγω προσπάθεια χρειάστηκε η έγκριση από την Επιτροπή Δεοντολογίας του τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. Αφού συνέβη αυτό, ξεκίνησε η συλλογή των δεδομένων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή ενηλίκων

ατόμων του γενικού πληθυσμού τα οποία προσελκύστηκαν είτε με άμεση-διαπροσωπική επικοινωνία είτε με έμμεση-ηλεκτρονικό ταχυδρομείο -υπερίσχυσε ο δεύτερος τρόπος προσέγγισης-. Τόσο το άμεσο έντυπο όσο και το ηλεκτρονικό περιελάμβαναν ένα επιπρόσθετο σημείωμα με τις επακριβείς λεπτομέρειες της έρευνας καθώς και τη δήλωση οικειοθελούς συναίνεσης της συμμετοχής. Η χορήγηση των ερωτηματολογίων είχε τη σειρά με την οποία αυτά παρουσιάζονται παραπάνω, ενώ ο συνολικός χρόνος συμπλήρωσης ανήλθε περίπου στα 30 λεπτά.

Για τη μέτρηση της αξιοπιστίας επαναληπτικών μετρήσεων χρειάστηκε να χορηγηθεί το αρχικό μεταφρασμένο στα ελληνικά ερωτηματολόγιο για δεύτερη φορά, ένα μήνα μετά την πρώτη συμπλήρωση του και κατόπιν να υπάρξει σύγκριση ανάμεσα στις δύο χορηγήσεις. Ωστόσο, για την αποφυγή σύγχυσης των εντύπων, η πρώτη χορήγηση λάμβανε έναν μοναδικό, ανώνυμο, κρυφό κωδικό ο οποίος αντιστοιχούνταν με τη δεύτερη.

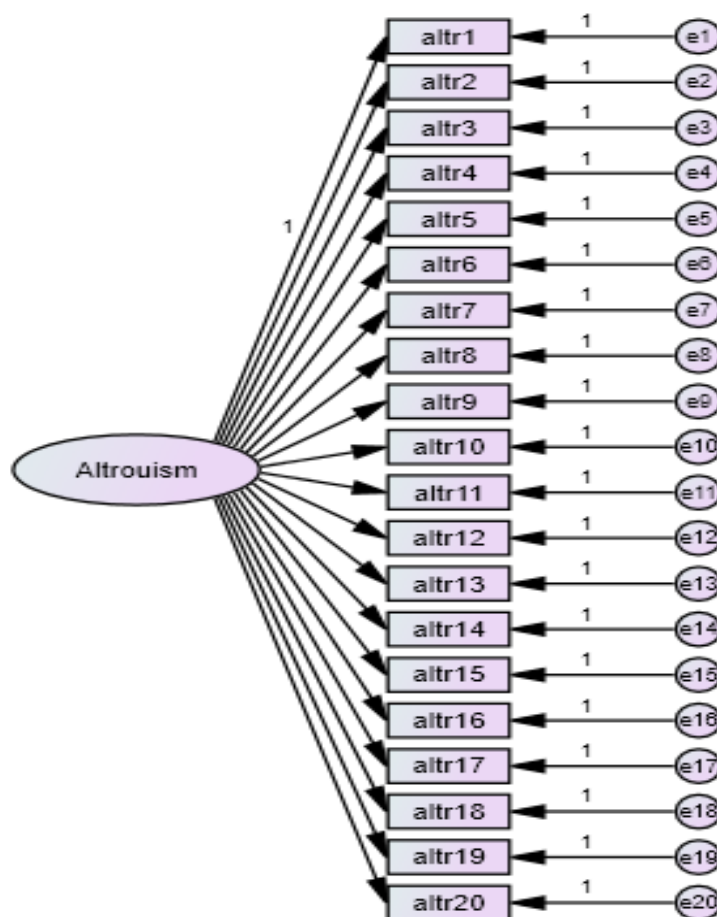
Για τη μέτρηση της συγχρονικής εγκυρότητας, οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν την υποκλίμακα του αλτρουισμού από το ερωτηματολόγιο προσωπικότητας (TEXAΠ). Σχετικά με τη μέτρηση της εγκυρότητας εννοιολογικής κατασκευής, χορηγήθηκαν μια σειρά από κλίμακες που θεωρητικά η εννοιολογική κατασκευή τους παρουσίαζε κάποια σημαντική σύγκλιση ή απόκλιση με την ελληνική εκδοχή του SRA. Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο του ναρκισσισμού (PNI), της σκοτεινής τριάδας της προσωπικότητας (SD3) και των υποκλιμάκων του τεστ προσωπικότητας, (TEXAΠ5), νευρωτισμός και δεκτικότητα στην εμπειρία συμπεριλήφθηκαν στη χορήγηση με σκοπό τη μέτρηση της αποκλίνουσας εγκυρότητας. Αναφορικά με τα εργαλεία της ενσυναίσθησης (QMEE), της προσήνειας, της εξωστρέφειας και της ευσυνειδησίας (TEXAΠ5) χορηγήθηκαν προκειμένου να καταγραφεί η συγκλίνουσα εγκυρότητα. Όλα τα άτομα συμπλήρωσαν και τα έξι ερωτηματολόγια.

Η λήψη των δεδομένων διήρκεσε από το Νοέμβριο έως το Δεκέμβριο του 2015. Μετά την ολοκλήρωση της συλλογής ακολούθησε η στατιστική ανάλυση των δεδομένων με τη χρήση των στατιστικών λογισμικών SPSS 22 και AMOS.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Έλεγχος παραγοντικής δομής της κλίμακας

Για τον έλεγχο της παραγοντικής δομής της κλίμακας και της αξιολόγησης του βαθμού προσαρμογής της στον ελληνικό πληθυσμό, χρησιμοποιήθηκε η Επιβεβαιωτική Ανάλυση Παραγόντων (Confirmatory Factor Analysis - CFA). Πιο συγκεκριμένα, στο Γράφημα 2 παρουσιάζεται η παραγοντική δομή του μονοδιάστατου μοντέλου για τον αλτρουισμό, έτσι όπως ορίστηκε από τους αρχικούς κατασκευαστές της κλίμακας, το οποίο καλείται να επιβεβαιωθεί ή όχι από τα δεδομένα. Περιγραφικά, απεικονίζεται η λανθάνουσα μεταβλητή του αλτρουισμού ως μοναδική διάσταση στο μοντέλο, οι είκοσι παρατηρούμενες μεταβλητές, τα είκοσι σφάλματα αυτών, οι μεταξύ τους διακυμάνσεις και συνδιακυμάνσεις.

Γράφημα 2. Παραγοντική δομή της κλίμακας.

Ξεκινώντας, θα πρέπει να αναφερθούν τα χαρακτηριστικά της ανάλυσης, τα οποία επιλέχθηκαν για την εξαγωγή της εκτίμησης των παραμέτρων του μοντέλου. Ειδικότερα, επιλέχθηκε το μοντέλο ανάλυσης της μέγιστης πιθανοφάνειας (Maximum Likelihood - ML) που υπολογίζει τις εκτιμώμενες παραμέτρους στο μέγιστο δυνατό σημείο σύγκλισης του πληθυσμού και του μοντέλου. Επιπλέον, ζητήθηκε ο έλεγχος της πολυμεταβλητής κανονικότητας και των ακραίων τιμών (test for normality and outliers). Η πολυμεταβλητή κανονικότητα (multivariate normality) αποτελεί βασική προϋπόθεση της ανάλυσης και αφορά τα στοιχεία εκείνα που καθορίζουν αφενός την ύπαρξη και αφετέρου την ποιότητα της ανάλυσης. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για τον έλεγχο της κατανομής που ακολουθούν οι υπό εξέταση μεταβλητές και που θα πρέπει να είναι η κανονική κατανομή. Με βάση το κριτήριο του Mardia, η πολυμεταβλητή κανονικότητα θα πρέπει να ορίζεται με μία τιμή <10 , ωστόσο στην ψυχολογία είναι σπάνια αυτή η αυστηρή τήρηση του συγκεκριμένου κριτηρίου. Στην τρέχουσα ανάλυση, το κριτήριο του Mardia ορίζεται 19,987, συνεπώς, πρόκειται για μια τιμή ικανοποιητική αλλά όχι ιδανική. Στην περίπτωση που δεν υφίσταται το απαραίτητο επίπεδο πολυμεταβλητής κανονικότητας, η μέθοδος εκτίμησης παραμέτρων Maximum Likelihood δεν ενδείκνυται για την εξέλιξη της ανάλυσης.

Ένα ακόμη σημαντικό σημείο που μπορεί να επηρεάσει τα αποτελέσματα της ανάλυσης είναι ο λανθασμένος προσδιορισμός του μοντέλου. Όταν αυτό συμβεί τότε υπάρχουν μηδενικοί βαθμοί ελευθερίας, κάτι που οδηγεί σε λανθασμένο υπολογισμό των παραμέτρων του μοντέλου. Επίσης, τρίτη βασική προϋπόθεση αποτελεί η επιθυμητή απουσία του φαινομένου της πολυσυγγραμικότητας, ενός φαινομένου που εμφανίζεται όταν η συσχέτιση ανάμεσα στις παρατηρούμενες μεταβλητές αγγίζει το όριο $>0,70$, δίνοντας υπερεκτιμημένες παραμέτρους. Επίσης, το κριτήριο του Mahalanobis distance ελέγχει την ύπαρξη ατόμων που αποκλίνουν από το μέσο όρο των επιδόσεων των υπολοίπων συμμετεχόντων. Στη συγκεκριμένη ανάλυση δεν υπάρχουν ακραίες επιδόσεις και ως περισσότερο ακραίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το άτομο το 85 με τιμή 49,978. Τέλος, ο αριθμός του δείγματος οφείλει να είναι ικανοποιητικός για να εξασφαλίζονται οι παραπάνω προϋποθέσεις. Στη συγκεκριμένη έρευνα, το μέγεθος του δείγματος κρίνεται ικανοποιητικό ($N=225$).

Επόμενο σημαντικό βήμα στη διαδικασία είναι η αναγνώριση του μοντέλου. Για να αναγνωριστεί θα πρέπει οι βαθμοί ελευθερίας να είναι περισσότεροι από μηδέν αλλά και οι γνωστές παρατηρήσεις (παραγοντικές φορτίσεις, διακυμάνσεις, συνδιακυμάνσεις λανθάνουσας μεταβλητής και σφαλμάτων) να είναι περισσότερες από τις μη γνωστές (αυτές που το μοντέλο υπολογίζει). Τώρα, αφαιρώντας τις γνωστές από τις μη γνωστές

παρατηρήσεις προκύπτουν οι βαθμοί ελευθερίας (degrees of freedom - df). Για την ανάλυσή μας, οι βαθμοί ελευθερίας είναι $(190-38)=152$, έχουμε δηλαδή ένα αναγνωρίσιμο μοντέλο, έτοιμο για αξιολόγηση.

Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι παραγοντικές φορτίσεις των στοιχείων της κλίμακας. Ιδανικά, θα πρέπει να έχουν τιμή $>0,40$ ή οριακά $>0,30$ για να μπορούμε να εκφράσουμε με σιγουριά ότι το κάθε στοιχείο μετρά με ακρίβεια τη λανθάνουσα μεταβλητή. Ωστόσο, αρκετά είναι τα στοιχεία που εμφανίζονται με παραγοντική φόρτιση $<0,40$ (1, 0,323, 6, 0,303, 20, 0,323) περισσότερο ανησυχητικό όμως είναι το στοιχείο 11 (0,245).

Πίνακας 1

Παραγοντικές φορτίσεις στοιχείων της ελληνικής εκδοχής της κλίμακας Self-Report Altruism Scale

Στοιχείο	Παραγοντική Φόρτιση	Στοιχείο	Παραγοντική Φόρτιση
Στοιχείο 1	0,323	Στοιχείο 11	0,245
Στοιχείο 2	0,444	Στοιχείο 12	0,451
Στοιχείο 3	0,380	Στοιχείο 13	0,598
Στοιχείο 4	0,374	Στοιχείο 14	0,532
Στοιχείο 5	0,340	Στοιχείο 15	0,535
Στοιχείο 6	0,301	Στοιχείο 16	0,500
Στοιχείο 7	0,383	Στοιχείο 17	0,603
Στοιχείο 8	0,529	Στοιχείο 18	0,553
Στοιχείο 9	0,510	Στοιχείο 19	0,458
Στοιχείο 10	0,554	Στοιχείο 20	0,323

Αναφορικά με την αξιολόγηση της προσαρμογής του μοντέλου (model fit), ελέγχουμε αν οι μήτρες διακυμάνσεων του πληθυσμού και του μοντέλου ταιριάζουν. Ο έλεγχος αυτός αξιολογείται σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο, γίνεται μία συνολική εκτίμηση της καλής προσαρμογής του μοντέλου με τη χρήση του στατιστικού κριτηρίου χ^2 . Στο δεύτερο, γίνεται

η εκτίμηση της προσαρμογής του μοντέλου με τη χρήση διαφόρων δεικτών καλής προσαρμογής. Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήσαμε τους παρακάτω δείκτες καλής προσαρμογής: α) χ^2/df , β) CFI (Comparative Fit Index), γ) TLI (Turker-Lewis Index), δ) RMSEA (Root-Mean Square Error of Approximation και ε) SRMR (Standardised Root Mean Square Residual).

Αναφορικά με την αξιολόγηση του μοντέλου με βάση το κριτήριο χ^2 , για να έχουμε καλή προσαρμογή θα πρέπει το αποτέλεσμα να είναι στατιστικά μη σημαντικό, δηλαδή να γίνει αποδεκτή η μηδενική υπόθεση (H_0), σύμφωνα με την οποία οι δύο μήτρες δεδομένων είναι ίδιες, ($\chi^2=303,748$, $p=0,000$). Όπως βλέπουμε, το αποτέλεσμα είναι στατιστικά σημαντικό, κάτι που σημαίνει ότι το μοντέλο μας δεν έχει καλή προσαρμογή στα δεδομένα. Παρόλα αυτά, πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι ο συγκεκριμένος δείκτης δεν είναι αξιόπιστος όταν χρησιμοποιούνται μεγάλα δείγματα, καθώς τότε, ακόμη και οι πολύ μικρές διαφορές μεταξύ των συνδιακυμάνσεων των μητρών, προκύπτουν στατιστικά σημαντικές. Γι' αυτό το λόγο, οι περισσότεροι πλέον ερευνητές συμφωνούν ότι αυτό το κριτήριο δεν θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στην αξιολόγηση προσαρμογής του μοντέλου (Brown, 2006).

Κάτι παρόμοιο ισχύει και για τον δείκτη χ^2/df , ο οποίος ωστόσο, δηλώνει καλή προσαρμογή όταν εμφανίζει τιμή <2.5 . Οι δείκτες RMSEA και ο SRMR δηλώνουν προσαρμογή του μοντέλου όταν εμφανίζουν τιμές $<0,080$. Τέλος, οι δείκτες CFI και TLI υποδεικνύουν καλή προσαρμογή όταν εμφανίζουν τιμές $>0,90$. Στη συγκεκριμένη έρευνα, οι δείκτες παρουσιάζονται ως εξής: [$\chi^2/df=2,082$, $RMSEA=0,69$, $SRMR=0,707$, $CFI=0,77$, και $TLI=0,75$.]

Συγκεντρωτικά, η παραγοντική δομή της κλίμακας (βλ. γράφημα 2) αξιολογήθηκε από την επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων (CFA) για τη διαπίστωση επιβεβαιώσιμων σχέσεων του μοντέλου στις ελληνικές συνθήκες. Πιο συγκεκριμένα, για την καταλληλότητα του μοντέλου εξετάστηκαν οι δείκτες καλής προσαρμογής, οι οποίοι επιβεβαιώνουν το μοντέλο εν μέρει. Ειδικότερα, μόνον οι τρεις από τους πέντε δείκτες καλής προσαρμογής ανταποκρίνονται στην επιβεβαίωση του μοντέλου, δηλαδή, οι δείκτες $\chi^2/df = 2.082$, $RMSEA= 0,069$, $SRMR= 0,707$. Αντιθέτως, οι υπολειπόμενοι δύο δείκτες $CFI= 0,776$ και $TLI= 0,750$ δεν συνηγορούν στην επιβεβαίωση και πλήρη προσαρμογή του μοντέλου στον ελληνικό πληθυσμό.

Τέλος, επιχειρήσαμε να επαναπροσδιορίσουμε το μοντέλο με τη βοήθεια των δεικτών τροποποίησης (modification indices), στην προσπάθειά μας να βελτιώσουμε την προσαρμογή του μοντέλου. Επίσης, αφαιρέσαμε το στοιχείο με τη χαμηλότερη παραγοντική φόρτιση (11) είτε μεμονωμένα είτε συνδυαστικά με τα άλλα αδύναμα στοιχεία. Ωστόσο, οι ενέργειες αυτές

δεν συνεισέφεραν σημαντικότερες αλλαγές στην προσαρμογή του μοντέλου. Έτσι, αποφασίσαμε να σταματήσουμε τη διαδικασία σε αυτό το σημείο.

Αξιοπιστία

Για τη μέτρηση της αξιοπιστίας της ελληνικής κλίμακας Self-Report Altruism Scale χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι της εσωτερικής συνοχής (internal consistency) και των επαναληπτικών μετρήσεων (test-retest). Για τη μέθοδο της εσωτερικής συνοχής χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης alpha (Cronbach, 1951), στόχος του οποίου είναι να καταδείξει τη συσχέτιση ανάμεσα στην επίδοση του ατόμου στο κάθε στοιχείο μεμονωμένα με τη συνολική του επίδοση, προκειμένου να εξασφαλισθεί η ομοιογένεια και η συνοχή των στοιχείων. Η τεχνική των επαναληπτικών μετρήσεων εκφράζει τη σταθερότητα της μέτρησης στο χρόνο συσχετίζοντας την αρχική επίδοση των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο με την επίδοση τους σε κατοπινή χορήγηση, ένα μήνα αργότερα.

Ειδικότερα, τόσο η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής όσο και η επαναληπτικών μετρήσεων εμφανίζονται υψηλά ικανοποιητικές. Ο δείκτης alpha για την κλίμακα ήταν $\alpha=0,83$. Επίσης, η αξιοπιστία επαναληπτικών μετρήσεων υπολογίστηκε σε ένα δείγμα 45 ατόμων και βρέθηκε $r=0,85$. Συνεπώς, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η ελληνική εκδοχή της κλίμακας του αλτρουισμού έχει και συνοχή και σταθερότητα στο χρόνο.

Εγκυρότητα

Η εγκυρότητα αξιολογήθηκε μέσα από την συγχρονική (concurrent validity) και την εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής (construct validity). Ειδικότερα, για τη συγχρονική εγκυρότητα χορηγήθηκε η υποκλίμακα του αλτρουισμού από το ερωτηματολόγιο της προσωπικότητας των πέντε παραγόντων (TEXΑΠ), όπου θεωρητικά τα δύο εργαλεία μετρούν το ίδιο πράγμα. Παρ' όλη τη θεωρητική προσπάθεια τεκμηρίωσης, ο δείκτης συσχέτισης ανάμεσα στις δύο κλίμακες βρέθηκε να είναι αρκετά χαμηλός ($r=0,25$). Το γεγονός αυτό, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το ερωτηματολόγιο για τον αλτρουισμό (TEXΑΠ) μετρά το φαινόμενο με μια πιο ευρεία έννοια. Για να γίνει κατανοητό το παραπάνω, δίνεται ως παράδειγμα το στοιχείο 3 της κλίμακας, «Όταν κάποιος έχει ανάγκη πάντοτε βοηθώ». Ουσιαστικά, πρόκειται για μια γενικότερη αλτρουιστική συμπεριφορά, σε αντίθεση με το SRA, το οποίο περιέχει προτάσεις με ειδικές παροχές βοήθειας, όπως για παράδειγμα το στοιχείο 18, «Έχω προσφερθεί να βοηθήσω άτομα με ειδικές ανάγκες ή άγνωστους ηλικιωμένους να περάσουν το δρόμο».

Περνώντας στο τελευταίο σκέλος της ενότητας αυτής, αξιολογήσαμε την εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής (συγκλίνουσα και αποκλίνουσα). Αρχικά, συσχετίσαμε την ελληνική εκδοχή της κλίμακας του αλτρουισμού με την κλίμακα της ενσυναίσθησης (QMEE). Τα αποτελέσματα, παρά την αντίθετη αρχική πρόβλεψη έδειξαν πολύ μικρό βαθμό συσχέτισης ($r=0,053$). Στη συνέχεια, συσχετίσαμε την ελληνική εκδοχή με την κλίμακα ναρκισσισμού (PNI), η συσχέτιση στάθηκε χαμηλή και για τις επτά ναρκισσιστικές υποκλίμακες. Όπως φαίνεται στον πίνακα 2, η εξαρτώμενη αυτοεκτίμηση σημειώνει συσχέτιση $r=-0,13$, η τάση εκμετάλλευσης $r=0,17$, η αυτοανίχνευση μέσω αυτοθυσίας $r=-0,013$, η απόκρυψη εαυτού $r=-0,50$, η μεγαλειώδης φαντασίωση $r=-0,70$, η υποτίμηση $r=0,10$, η οργή για δικαιωματικά προνόμια $r=-0,16$.

Αναφορικά με τη σχέση ανάμεσα στην ελληνική εκδοχή και των διαστάσεων της προσωπικότητας (TEXAPI5) και πάλι παρατηρήθηκαν σχετικά χαμηλές συσχετίσεις. Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης συσχέτισης με την εξωστρέφεια ήταν $r=0,24$, με το νευρωτισμό $r=0,15$, με τη δεκτικότητα στην εμπειρία $r=0,052$, με την προσήνεια $r=0,29$, και με την ευσυνειδησία $r=0,19$. Τέλος, σε ότι αφορά σχέση μεταξύ της ελληνικής εκδοχής της κλίμακας του αλτρουισμού με τις διαστάσεις της σκοτεινής τριάδας της προσωπικότητας (SD3), βρέθηκε αρνητική συσχέτιση και με τις τρεις. Πιο συγκεκριμένα, η υποκλίμακα μακιαβελισμού ($r=-0,087$), ναρκισσισμού ($r=0,024$), ψυχοπαθολογίας ($r=-0,17$).

Καταληκτικά, θα αναμέναμε να υπάρχει υψηλότερη συσχέτιση μεταξύ της κλίμακας του αλτρουισμού και της κλίμακας της ενσυναίσθησης, καθώς και με τις κλίμακες προσήνεια, εξωστρέφεια και ευσυνειδησία από το τεστ προσωπικότητας. Παρ' αυτά, τα αποτελέσματα δεν υποστήριζαν τις αρχικές μας προβλέψεις για συγκλίνουσα εγκυρότητα. Έτσι, το υψηλότερο σημείο σύγκλισης εμφανίζεται με την κλίμακα της προσήνειας (0,29). Αντιθέτως, η προσδοκία για σημαντικά χαμηλή και αποκλίνουσα συσχέτιση με τις κλίμακες μαύρη τριάδα της προσωπικότητας (SD3), ναρκισσισμού (PNI), και την υποκλίμακα νευρωτισμού (TEXAPI) επιβεβαιώθηκε, τεκμηριώνοντας έτσι την αποκλίνουσα εγκυρότητα.

Πίνακας 2

Συσχετίσεις ανάμεσα στις κλίμακες

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	16	17
1. ΑΑ (SRA)	1																	
2. ΑΑ (ΤΕΧΑΠ)	0,25	1																
3. ΕΝ (QΜΕΕ)	0,05	0,03	1															
4. Ε Α (PNI)	-0,13	0,15*	0,73	1														
5. Τ Ε (PNI)	0,17*	0,06	0,09	0,06	1													
6. Α Α (PNI)	-0,01	0,23**	0,10	0,64**	0,28**	1												
7. Α Ε (PNI)	-0,05	0,12	-0,17**	0,49**	0,18**	0,40**	1											
8. Μ Φ (PNI)	-0,07	0,06	0,02	0,52**	0,29**	0,61**	0,42**	1										
9. Υ (PNI)	0,01	0,17**	-0,08	0,59**	0,22**	0,54**	0,49**	0,39**	1									
10. Ο Δ Π (PNI)	-0,16*	0,12	-0,07	0,65**	0,27**	0,63**	0,50**	0,58**	0,62**	1								
11. Μ (SD3)	-0,08	0,03	-0,37**	0,31**	0,41**	0,30**	0,47**	0,33**	0,42**	0,41**	1							
12. Ν (SD3)	0,02	-0,08	-0,15*	0,21**	0,48**	0,29**	0,21**	0,45**	0,31**	0,43**	0,37**	1						
13. Ψ (SD3)	-0,01	-0,08	-0,33**	0,21**	0,20**	0,19**	0,21**	0,26**	0,30**	0,30**	0,41**	0,36**	1					
14. ΕΞ (ΤΕΧΑΠ5)	0,24**	-0,08	-0,00	-0,35**	0,36**	0,05	-0,22**	0,05	-0,15*	-0,15*	-0,03	0,38**	0,12**	1				
15. Ν (ΤΕΧΑΠ5)	-0,15*	0,03	0,26**	0,56**	-0,09	0,34**	0,28**	0,30**	0,36**	0,37**	0,13*	0,05	0,18**	-0,29**	1			
16. Δ Ε (ΤΕΧΑΠ5)	0,05	-0,05	0,38**	-0,07	-0,15*	-0,13*	-0,19**	0,07	-0,30**	-0,18**	-0,41**	-0,03	-0,20**	0,17**	-0,03	1		
17. Π (ΤΕΧΑΠ5)	0,29**	0,31**	0,29**	-0,09	0,00	0,10	-0,18**	0,01	-0,18**	-0,25**	-0,34**	-0,12	-0,33**	0,28**	-0,08	0,22**	1	
18. ΕΥ (ΤΕΧΑΠ)	0,19**	0,003	-0,09	-0,35**	0,00	-0,20**	-0,07	-0,29**	-0,15*	-0,27**	-0,00	-0,06	-0,18**	0,37**	-0,25*	-0,00	0,18**	1

Σημείωση: ΑΑ (SRA)=ελληνική κλίμακα Αλτρουισμού, ΑΑ (ΤΕΧΑΠ)=κλίμακα Αλτρουισμού ΤΕΧΑΠ, ΕΝ (QΜΕΕ)=κλίμακα Ενσυναίσθησης, Ε Α (PNI)=Εξαρτώμενη Αυτοεκτίμηση-υποκλίμακα ναρκισσισμού,

Τ Ε (PNI)=Τάση Εκμετάλευσης-υποκλίμακα ναρκισσισμού, Α Α (PNI)=Αυτοανίσνευση μέσω Αυτοθυσίας-υποκλίμακα ναρκισσισμού, Α Ε (PNI)=Απόκρυψη Εαυτού-υποκλίμακα ναρκισσισμού,

Μ Φ (PNI)=Μργαλειώδης Φαντασία-υποκλίμακα ναρκισσισμού, Υ (PNI)=Υποτίμηση-υποκλίμακα ναρκισσισμού, ΟΔΠ (PNI)=Οργή για Δικαιώματα Πρόνοιας-υποκλίμακα ναρκισσισμού,

Μ (SD3)=Μακιαβελισμός-υποκλίμακα σκοτεινής τριάδας προσωπ., Ν (SD3)=Ναρκισσιμός υποκλίμακα σκοτεινής τριάδας προσωπ., Ψ (SD3)=Ψυχοπαθολογία υποκλίμακα σκοτεινής τριάδας προσωπ.,

ΕΞ (ΤΕΧΑΠ5)=Εξωστρέφια-υποκλίμακα ΤΕΧΑΠ5, Ν (ΤΕΧΑΠ5)=Νευρωτισμός-υποκλίμακα ΤΕΧΑΠ5, Δ Ε (ΤΕΧΑΠ5)=Δεκτικότητα στην Εμπειρία-υποκλίμακα ΤΕΧΑΠ5,

Π (ΤΕΧΑΠ5)=Προσήγεια-υποκλίμακα ΤΕΧΑΠ5, ΕΥ (ΤΕΧΑΠ5)=Ευσυνειδησία-υποκλίμακα ΤΕΧΑΠ5.

** p <0,005 *p<0,001

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η προσαρμογή του ερωτηματολογίου Self-Report Altruism Scale (SRA) στον ελληνικό πληθυσμό. Η εν λόγω κλίμακα μετρά την εννοιολογική κατασκευή αλτρουισμού στην αγγλική γλώσσα. Μέσα από μια σειρά συγκεκριμένων βημάτων, έγινε προσπάθεια στοιχειοθέτησης της γλωσσικής και εννοιολογικής προσαρμογής της κλίμακας στον ελληνικό πληθυσμό. Για τη γλωσσική και εννοιολογική αντιστοιχία της κλίμακας χρησιμοποιήθηκε η προσέγγιση της Επιτροπής (committee approach). Κατόπιν, πραγματοποιήθηκε η συλλογή των δεδομένων από γηγενείς ενήλικες και με τη χρήση της Επιβεβαιωτικής Ανάλυσης Παραγόντων (Confirmatory Factor Analysis-CFA) ελέγχθηκε η παραγοντική δομή της κλίμακας. Τέλος, πραγματοποιήθηκαν έρευνες για την τεκμηρίωση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας.

Η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων έδωσε μετρίως ικανοποιητικά αποτελέσματα προσαρμογής. Πιο συγκεκριμένα, κατά την αξιολόγηση της μονοπαραγοντικής δομής του μοντέλου βρέθηκαν να πληρούνται οι βασικές προϋποθέσεις για την ανάλυση, όπως αυτή της πολυμεταβλητής κανονικότητας που εμφανίζεται ικανοποιητική αλλά όχι ιδανική. Ακόμα μία προϋπόθεση που πληρείται είναι η απουσία σημαντικής απόκλισης στην επίδοση του κάθε συμμετέχοντα, συγκριτικά με το μέσο όρο των επιδόσεων του συνολικού δείγματος. Έτσι, με βάση την ύπαρξη των παραπάνω προϋποθέσεων, επιλέχθηκε η μέθοδος της μέγιστης πιθανοφάνειας (Maximum Likelihood - ML) για την εκτίμηση των παραμέτρων. Παράλληλα, επιλέχθηκαν προς ερμηνεία οι δείκτες καλής προσαρμογής: χ^2/df , CFI, TLI, RMSEA και SRMR.

Αξίζει να σημειωθεί, πως μόλις οι τρεις από τους πέντε δείκτες καλής προσαρμογής εκφράζουν σε σημαντικό βαθμό επιβεβαίωση των δεδομένων στον ελληνικό πληθυσμό. Εναργέστερα, μόνον οι χ^2/df , RMSEA και SRMR συμβάλλουν στην επιβεβαίωση του μοντέλου ενώ οι δείκτες CFI και TLI εμφανίζονται σχετικά αδύναμοι να επαληθεύσουν τα δεδομένα. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την πολύ χαμηλή παραγοντική φόρτιση του στοιχείου 11 (0,245) αλλά και των οριακών φορτίσεων των στοιχείων 1 (0,323), 6 (0,301) και 20 (0,323), καταδεικνύει την αδυναμία του μοντέλου για ολική προσαρμογή στο ελληνικό πολιτισμικό περιβάλλον. Μολονότι, υπήρξε προσπάθεια διόρθωσης του μοντέλου είτε με την αφαίρεση μεμονωμένων/συνδυαστικών στοιχείων είτε με την ενσωμάτωση κάποιας ενδογενούς λανθάνουσας μεταβλητής (bit factor), η όποια βελτίωση εμφανίζονταν, κρίθηκε ασήμαντη.

Προχωρώντας στα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά, η αξιοπιστία της κλίμακας αξιολογήθηκε με βάση τις μεθόδους εσωτερικής συνοχής και επαναληπτικών μετρήσεων. Για την πρώτη, ο δείκτης alpha ήταν αρκετά υψηλός εξασφαλίζοντας την ομοιογένεια και τη συνοχή των στοιχείων της κλίμακας. Αντίστοιχα, ο δείκτης αξιοπιστίας επαναληπτικών μετρήσεων ήταν εξίσου ικανοποιητικός, εκφράζοντας την σταθερότητα της μέτρησης στο χρόνο. Συνολικά, η ελληνική εκδοχή της κλίμακας SRA μοιάζει να μετρά με ακρίβεια την εννοιολογική κατασκευή του αλτρουισμού.

Αναφορικά με την αξιολόγηση της συγχρονικής εγκυρότητας, μαζί με το SRA χορηγήθηκε η υποκλίμακα Αλτρουισμός από το ερωτηματολόγιο προσωπικότητας TEXAΠ. Η συσχέτιση ανάμεσα τους εμφανίστηκε εξαιρετικά χαμηλή, παρά τις αρχικές προσδοκίες. Μια ερμηνεία που θα μπορούσε να εξηγήσει εν μέρει το παραπάνω αποτέλεσμα είναι το γεγονός ότι παρά την κοινή θεωρητική βάση των δύο κλιμάκων, κατά την οποία ο αλτρουισμός αποτελεί σταθερό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, τα επιμέρους στοιχεία τους εκφράζονται διαφορετικά. Πιο συγκεκριμένα, η υποκλίμακα αλτρουισμός (TEXAΠ) μετρά την έννοια μέσα από μία ευρεία σκοπιά παροχής βοήθειας προς τους άλλους, ενώ το SRA βασίζεται σε εστιασμένες συμπεριφορές αλτρουισμού.

Για την εκτίμηση της εγκυρότητας εννοιολογικής κατασκευής χορηγήθηκαν τέσσερα ξεχωριστά εργαλεία. Η κλίμακα ενσυναίσθησης (QMEE), ναρκισσισμού (PNI), προσωπικότητας (TEXAΠ5) και σκοτεινής τριάδας της προσωπικότητας (SD3). Η συσχέτιση του SRA με τα προαναφερθέντα εργαλεία εκφράζει κυρίως την αποκλίνουσα εγκυρότητα και δευτερευόντως, σε μικρότερο βαθμό, τη συγκλίνουσα. Πιο συγκεκριμένα, η συγκλίνουσα σχέση υποστηρίζεται μονάχα με την υποκλίμακα της προσήνειας (TEXAΠ5), παρά τις αρχικές προβλέψεις για υψηλή συσχέτιση με την κλίμακα της ενσυναίσθησης και τις υποκλίμακες της ευσυνειδησίας, εξωστρέφειας (TEXAΠ5). Αντιθέτως, η αποκλίνουσα εγκυρότητα συνάδει με τις αρχικές προβλέψεις και τεκμηριώνεται από τις χαμηλές συσχετίσεις με τις κλίμακες ναρκισσισμού, σκοτεινής τριάδας της προσωπικότητας και την υποκλίμακα του νευρωτισμού (TEXAΠ5). Αναφορικά με τους παράγοντες της προσωπικότητας (εξωστρέφεια, δεκτικότητα στην εμπειρία και ευσυνειδησία), παρατηρούμε ότι εμφανίζουν θετική αλλά αρκετά χαμηλή συσχέτιση με την κλίμακα SRA.

Στο σημείο αυτό επιχειρείται μια σύγκριση των αποτελεσμάτων της εννοιολογικής εγκυρότητας που αφορούν την προσωπικότητα με έρευνα (Oda και συν., 2014) που καταδεικνύει την επίδραση της προσωπικότητας στην αλτρουιστική συμπεριφορά σε σχέση με το είδος του παραλήπτη (οικογένεια, φίλος/γνωστός, άγνωστος). Πιο συγκεκριμένα, η εξωστρέφεια σχετίζεται και με τις τρεις κατηγορίες παραλήπτη, όμως υψηλότερα σε φιλικό

επίπεδο και χαμηλότερα σε οικογενειακό. Δηλαδή, ένα εξωστρεφές άτομο μπορεί να συναναστρέφεται με ομάδες που συνηθίζουν να δρουν αλληλέγγυα ενώ οι σχέσεις με τους οικείους του ενδέχεται να είναι στεγανές με αποτέλεσμα να περιορίζεται η εξωστρεφής προδιάθεση τους. Η ευσυνειδησία αποτυπώνεται μονό στις επαφές προς μέλη οικογένειας. Τα άτομα με υψηλή ευσυνειδησία τείνουν να είναι υπεύθυνα προς τους συντρόφους τους και να περνούν περισσότερο χρόνο με την οικογένεια, κάτι που εύλογα αυξάνει τις αλτρουιστικές πράξεις. Η προσήνεια έγκειται σε αλτρουιστικές συμπεριφορές προς φίλους/γνωστούς. Τα άτομα με υψηλές επιδόσεις στην υποκλίμακα προσήνειας συνηθίζουν να συνάπτουν σχέσεις οι οποίες βασίζονται στην ασφάλεια, την αξιοπιστία και τιμιότητα, πράγμα που εκ των προτέρων καθιστά δύσκολη την προσέγγιση αγνώστων. Η δεκτικότητα στην εμπειρία αφορά συμπεριφορές απέναντι σε αγνώστους, γεγονός που εύκολα μπορεί να γίνει κατανοητό. Τελευταίος ο νευρωτισμός δεν παρουσιάζει σχέση με καμία κατηγορία παραλήπτη αλτρουιστικής συμπεριφοράς.

Ουσιαστικά, αν εξαιρέσουμε το νευρωτισμό, η σχέση του οποίου με τον αλτρουισμό σημειώνεται αρνητική στις δύο έρευνες, μόνο ο παράγοντας «δεκτικότητα στην εμπειρία» εμφανίζει αλτρουιστική διάθεση προς αγνώστους. Οι λοιπές τρεις διαστάσεις (εξωστρέφεια, προσήνεια, ευσυνειδησία) συνιστούν αλτρουιστική συμπεριφορά προς φίλους, γνωστούς και μέλη της οικογένειας. Δηλαδή, με βάση τα παραπάνω ευρήματα, η χαμηλή σύγκλιση ανάμεσα σε SRA και στις υποκλίμακες του TEXAP5 (εξωστρέφεια, προσήνεια, ευσυνειδησία) μοιάζει λογική καθώς οι περισσότερες από τις προτάσεις που απαρτίζουν το πρώτο εργαλείο, πλην της 20, περιγράφουν αλτρουιστικές συμπεριφορές προς αγνώστους (π.χ έχω αλλάξει τα χαρτονομίσματα κάποιου αγνώστου σε ψιλά) και όχι προς οικεία πρόσωπα. Βέβαια, ακόμα και στην περίπτωση των ατόμων με υψηλή δεκτικότητα στην εμπειρία που εκφράζονται αλτρουιστικά προς αγνώστους, η σχέση αυτή δεν αποτυπώνεται ως θετικά υψηλή στη μέτρηση της συγκλίνουσας εννοιολογικής εγκυρότητας.

Κατά παρόμοιο τρόπο, οι Ma & Leung (1991) στην έρευνα τους για την τεκμηρίωση της εννοιολογικής εγκυρότητας του εργαλείου Child Altruism Inventory (CAI) χορήγησαν το παιδικό τεστ προσωπικότητας Junior Eysenck Personality Questionnaire (JEPQ). Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει τους παράγοντες Νευρωτισμός, Ψυχωτισμός, Εξωστρέφεια και Ψεύδος/Κοινωνική Επιθυμητότητα. Τα αποτελέσματα που σημειώθηκαν, συνάδουν με αυτά στη δική μας έρευνα εγκυρότητας καθώς έδωσαν αρνητική συσχέτιση με το νευρωτισμό και τον ψυχωτισμό και χαμηλή θετική συσχέτιση με την υποκλίμακα της εξωστρέφειας. Επιπλέον, οι Κούλιου και συν. (2012) αναφέρουν αυξημένα επίπεδα αλτρουισμού στα άτομα που παρέχουν εθελοντική βοήθεια στις πρωτοβάθμιες υπηρεσίες

υγείας και αντιστοίχως χαμηλότερα επίπεδα ναρκισσισμού. Το εύρημα αυτό βρίσκεται κοντά στα αποτελέσματα της δικής μας έρευνας εννοιολογικής εγκυρότητας κατά την οποία η συσχέτιση ανάμεσα στο εργαλείο μέτρησης αλτρουισμού (SRA) και το εργαλείο μέτρησης ναρκισσισμού (PNI) είναι αρνητικά χαμηλή.

Τα παραπάνω αποτελέσματα καταδεικνύουν μονόπλευρη εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής. Ωστόσο, το γεγονός αυτό συναντάται και στην πρωτότυπη αγγλική κλίμακα. Αναφορικά με την τελευταία, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η συγκλίνουσα εγκυρότητα απουσιάζει μιας και η υψηλότερη τιμή της προκύπτει από τη σχέση με το ερωτηματολόγιο Nurturance Scale of Personality Research Form (PRF). Οι υπόλοιπες συσχετίσεις είναι αρκετά χαμηλές, ικανές να σταθούν μόνο ως αποκλίνουσα εγκυρότητα. Έτσι, οι δύο εκδοχές της κλίμακας SRA (αγγλική και ελληνική) παρουσιάζουν σχεδόν ταυτόσημη εικόνα. Πιο συγκεκριμένα, η συσχέτιση των δύο εκδοχών της κλίμακας με το ερωτηματολόγιο ενσυναίσθησης (QMEE) είναι πολύ χαμηλή, δηλαδή αρκετά αδύναμη για να υποστηρίξει την συγκλίνουσα εγκυρότητα. Αντιθέτως, η σχέση τους με το μακιαβελισμό είναι ισχυρή και ικανή να συνδράμει στην τεκμηρίωση της αποκλίνουσας εγκυρότητας. Αναφορικά με την έννοια του μακιαβελισμού, η μεν αγγλική εκδοχή χρησιμοποιεί την «Machiavelism Scale» των Christie και Geis (1968) ενώ στην ελληνική εκδοχή χρησιμοποιείται η υποκλίμακα μακιαβελισμού από το ερωτηματολόγιο «Short Dark Triad (SD3).»

Σχετικά με τις διαφορετικές πολιτισμικές προσαρμογές της κλίμακας SRA, η εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής αποτελεί αμφιλεγόμενο ζήτημα. Η μεν κινέζικη προσαρμογή (Chinese Self-Report Altruism Scale – C-SRA) περιορίζεται στον έλεγχο της εγκυρότητας σε σχέση με το κριτήριο. Η δε ινδική έκδοση εξετάζει την εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής μέσα από τη συσχέτιση των επιδόσεων σε αυτήν και το χρόνο απόκρισης των συμμετεχόντων σε κάποιες υποθετικές καταστάσεις αλτρουισμού και όχι με θεωρητικά συναφή ή μη ερωτηματολόγια. Τέλος, στην παλαιότερη ελληνική έκδοση προσαρμογής δεν υπάρχει τεκμηρίωση της εγκυρότητας εννοιολογικής κατασκευής. Συνεπώς, η εννοιολογική εγκυρότητα αποτελεί την «αχίλλειο πτέρνα» όλων των εκδοχών του SRA.

Συμπερασματικά, η αδυναμία ολικής προσαρμογής του μοντέλου στον ελληνικό πληθυσμό και η χαμηλή εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής φαίνεται να οφείλεται στο ειδικό περιεχόμενο των στοιχείων του εργαλείου. Αναλυτικότερα, τα στοιχεία της κλίμακας αδυνατούν να καταδείξουν την ύπαρξη του αλτρουιστικού χαρακτηριστικού της προσωπικότητας καθώς εμπεριέχει εξειδικευμένες συμπεριφορικές καταστάσεις. Έτσι, οι συμμετέχοντες απαντούσαν με βάση τη συχνότητα εμφάνισης των συμπεριφορών που

περιέγραφαν τα στοιχεία και όχι με βάση το γενικότερο αλτρουιστικό τους υπόβαθρο. Ουσιαστικά, η κλίμακα Self-Report Altruism Scale αναδεικνύει τον αλτρουισμό υπό την ευρεία έννοια της προκοινωνικής συμπεριφοράς και αποτελεί περισσότερο μια απλή καταγραφή των ατομικών χαρακτηριστικών παρά μια φόρμα αξιολόγησης της αλτρουιστικής προσωπικότητας.

Εν κατακλείδι, η παρούσα έρευνα αποτέλεσε μια προσπάθεια προσαρμογής του ψυχομετρικού εργαλείου Self-Report Altruism Scale (SRA) στον ελληνικό πληθυσμό. Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητο να παρουσιαστούν οι αδυναμίες της. Αρχικά, κατά τη συλλογή δεδομένων, δε ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες η συμπλήρωση δημογραφικών στοιχείων, όπως η περιοχή κατοικίας, το μορφωτικό επίπεδο, η επαγγελματική κατάσταση καθώς περιοριστήκαμε στην καταγραφή του φύλλου και της ηλικίας. Έτσι, δε μπορούμε να γνωρίζουμε εάν οι διάφορες γεωγραφικές περιοχές, το μορφωτικό επίπεδο ή η επαγγελματική κατάσταση εκπροσωπούνται εξίσου στο συνολικό δείγμα. Ουσιαστικά, η υπερεκπροσώπηση κάποιας κατηγορίας θα μπορούσε να επηρεάσει τα αποτελέσματα της έρευνας, κάτι που δεν είμαστε σε θέση να απορρίψουμε με απόλυτη βεβαιότητα. Επιπλέον, το μέγεθος του δείγματος, αν και ικανοποιητικό (N=225), απαρτίζεται κατά πλειοψηφία από γυναίκες (77,8%), ενώ αντίθετα ο ανδρικός πληθυσμός εκπροσωπείται σε μικρότερο βαθμό (22,9%). Ακόμη, σχετικά με την αξιοπιστία επαναληπτικών μετρήσεων, μολονότι αυτή κρίνεται αρκετά ικανοποιητική θα πρέπει να τονιστεί ο μικρός αριθμός των συμμετεχόντων (N=45) που επανέλαβε τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ένα μήνα μετά την αρχική του χορήγηση. Επιπλέον, η χρήση περιορισμένου αριθμού μεθόδων για την εξέταση των ψυχομετρικών ιδιοτήτων του εργαλείου, δηλαδή, η επιλογή δύο από τις συνολικές πέντε τεχνικές για την αξιοπιστία και τρεις από τις έξι για την εγκυρότητα συμβάλλουν στους περιορισμούς της έρευνας. Όμως, το σημαντικότερο έλλειμμα έγκειται στην αδυναμία ολικής απόδειξης της εγκυρότητας αναφορικά με το κριτήριο και το εννοιολογικό περιεχόμενο και στην αδυναμία συνολικής προσαρμογής του εργαλείου, όπως αυτά παρουσιάστηκαν στην ενότητα «αποτελέσματα».

Παρά τις αδυναμίες της έρευνας, η προσπάθεια αυτή αποτελεί μια αφετηρία εκκίνησης για περαιτέρω διερεύνηση του φαινομένου τόσο σε θεωρητικό όσο και σε ψυχομετρικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, μια ανάλογη μελλοντική προσπάθεια με αναλυτικότερη καταγραφή των δημογραφικών στοιχείων των συμμετεχόντων, μεγαλύτερο μέγεθος δείγματος και χρήση διαφορετικών ψυχομετρικών εργαλείων για τον έλεγχο της εγκυρότητας με περισσότερη εστίαση στο θεωρητικό τους υπόβαθρο, θα μπορούσε να δώσει πιο ασφαλή αποτελέσματα προσαρμογής στον ελληνικό πληθυσμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bartczak, A. (2015). The role of social and environmental attitudes in non-market valuation: An application to the Białowieża Forest. *Forest Policy and Economics*, 50, 357-365.
- Batson, C. B. (2014). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. New York: Psychology Press.
- Batson, C. B., & Powell, A. A. (2003). Altruism and prosocial behavior. In T. Millon, M. Lerner & I. Weiner (Eds.), *Personality and social psychology* (pp. 463-484). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Becker, G. S. (1976). Altruism, egoism, and genetic fitness: Economics and sociobiology. *Journal of Economic Literature*, 14, 817-826.
- Bierhoff, H. W. (2002). *Prosocial behavior*. New York: Psychology Press.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: The Guildford Press.
- Bussing, A., Kerksieck, P., Gunther, A., & Baumann, K. (2013). Altruism in adolescents and young adults: Validation of an instrument to measure generative altruism with structural equation modeling. *International Journal of Children's Spirituality*, 18, 335-350.
- Campbell, R. L. (2006). Altruism in Auguste Comte and Ayn Rand. *The Journal of Ayn Rand Studies*, 7, 357-369.
- Chou, K. L. (1996). The Rushton, Chrisjohn and Fekken Self-Report Altruism Scale: A Chinese translation. *Personality and Individual Differences*, 21, 297-298.

- Γκαρή, Κ. (2012). Αξίες, συμπεριφορές και σκοποί ζωής. *Συν Φροντίζω*. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου 2016 από ιστοσελίδα <http://connecting4caring.gr/>
- Collett, J. L., & Morrissey, C. A. (2007). *The social psychology of generosity: The state of current interdisciplinary research*. Indiana: Center for the Study of Religion in Society, University of Notre Dame. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2016 από ιστοσελίδα <https://generosityresearch.nd.edu/assets/11794>
- Costa Jr, P. T., & McCrae, R. R. (2008). The Revised NEO Personality Inventory (NEO-PIR). In G. Boyle, G. Matthews & D. Saklofske (Eds.), *The sage handbook of personality theory and assessment* (pp.179-192). London: Sage.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient α and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, 297–334.
- Darley, J. (2004). Latane and Darley: The unresponsive bystander. In D. Mook (Ed.), *Classic Experiments in Psychology* (pp. 341-345). Westport: Greenwood.
- Appelt, K., Milch, K., Handgraaf M., & Weber E. (XXXX). Questionnaire Measure of Emotional Empathy (QMEE). *Decision Making Individual Differences Inventory (DMIDI)*. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου 2016 από ιστοσελίδα http://www.sjdm.org/dmidi/Questionnaire_Measure_of_Emotional_Empathy.html
- Elton, C. F. (1973). Unrealistic vocational choice: A research model. *Journal of Vocational Behavior*, 3, 153-161.
- Erdle, S., Sansom, M., Cole, M. R., & Heapy, N. (1992). Sex differences in personality correlates of helping behavior. *Personality and Individual Differences*, 13, 931-936.

- Eurostat, (2006). At-risk-of-poverty rate by poverty threshold and work intensity of the household (population aged 0 to 59 years). Ανακτήθηκε 16 Φεβρουαρίου 2016 από ιστοσελίδα <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>
- Feigin, S., Owens, G., & Goodyear-Smith, F. (2014). Theories of human altruism: A systematic review. *Annals for Neuroscience and Psychology, 1*, 1-8.
- Griffin, G. R., & Hopson, J. A. (1978). *An evaluation of the Omnibus Personality Inventory in the prediction of attrition in naval aviation training*. Florida: Naval Aerospace Medical Research Laboratory Naval Air Station.
- Hill, E. M. (2016). Posthumous organ donation attitudes, intentions to donate, and organ donor status: Examining the role of the big five personality dimensions and altruism. *Personality and Individual Differences, 88*, 182-186.
- Hogg, M. A., & Vaughan, G. (2010). *Κοινωνική ψυχολογία* (μτφρ. Ε. Βασιλικός). Αθήνα: Gutenberg.
- Hur, Y. M. (2012). JP Rushton's contributions to the study of altruism. *Personality and Individual Differences, 55*, 247-250.
- Johnson, R. C., Danko, G. P., Darvill, T. J., Bochner, S., Bowers, J. K., Huang, Y., et al. (1989). Cross-cultural assessment of altruism and its correlates. *Personality and Individual Differences, 10*, 855-868.
- Jones, D. N., & Pahlus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3). A brief measure of dark triad personality traits. *Assessment, 21*, 28-41.

- Καράκουλα, Π. (2015). *Ο ευάλωτος εξαρτημένος εαυτός: τρεις μελέτες για τον παθολογικό ναρκισσισμό και την εξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες*. (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο.
- Καράκουλα, Π., Τριλίβα, Σ., & Τσαούσης, Ι. (2013). Περιγραφή των βασικών ψυχομετρικών ιδιοτήτων και της παραγοντικής δομής της Ελληνικής έκδοσης της Κλίμακας Παθολογικός Ναρκισσισμός. *Ψυχολογία*, 20, 160-175.
- Kerber, K. W. (1984). The perception of nonemergency helping situations: Costs, rewards, and the altruistic personality. *Journal of Personality*, 52, 177-187.
- Khanna, R., Singh, P., & Rushton, J. P. (1993). Development of the Hindi version of a Self-Report Altruism Scale. *Personality and Individual Differences*, 14, 267-270.
- Κούλιου, Φ., Δραγκιώτη, Ε., Κοτρώτσιου, Ε., & Γκούβα, Μ. (2012). Διερεύνηση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας των εθελοντών στην παροχή πρωτοβάθμιων νοσηλευτικών υπηρεσιών σε ανθρωπιστικές μη κυβερνητικές οργανώσεις. *Διεπιστημονική Φροντίδα Υγείας*, 4, 34-42.
- Κουτούγκος, Μ. (2010). *Η εξέλιξη της αλτρουιστικής συμπεριφοράς*. (Ανέκδοτη μεταπτυχιακή διατριβή). Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Kragness, M., & Hendel, D. D. (1977). Personality characteristics of students enrolled in an elective studies degree program. *Alternative Higher Education*, 2, 81-89.
- Krebs, D. L., & van Hesteren, F. (1994). The development of altruism: Toward an integrative model. *Developmental Review*, 14, 103-158.
- Levitt, S. D., & List, J. A. (2008). Homo Economicus evolves. *Science*, 319, 909–910.

- Lilley, M., & Slonim, R. (2016). Gender Differences in Altruism: Responses to a Natural Disaster. *IZA Discussion Paper*, 9657, 1-25. Ανακτήθηκε 15 Φεβρουαρίου 2016 από ιστοσελίδα <http://ftp.iza.org/dp9657.pdf>
- Ma, H. K., & Leung, M. C. (1991). Altruistic orientation in children: Construction and validation of the Child Altruism Inventory. *International Journal of Psychology*, 26, 745-759.
- Μακρυδημήτρης, Α. (2006). *Κράτος των πολιτών, προβλήματα μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.
- Mehrabian, A., & Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 40, 525-543.
- Mehu, M., Grammer, K., & Dunbar, R. I. (2007). Smiles when sharing. *Evolution and Human Behavior*, 28, 415-422.
- Monroe, K. R. (2001). Altruism and Self-Interest. In J. N Smelser & P. B Baltes (Eds.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (pp. 415–418). Oxford: Elsevier.
- Oda, R., Machii, W., Takagi, S., Kato, Y., Takeda, M., Kiyonari, T., et al. (2014). Personality and altruism in daily life. *Personality and Individual Differences*, 56, 206-209.
- Παπούλια, Μ. Ε.. (2000). Η επίδραση της κοινωνικής τάξης στον αλtruισμό και στις αξίες ελλήνων εφήβων. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 103, 107-129.
- Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. (2005). Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annual Review of Psychology*, 56, 365-392.

- Piliavin, J. A., & Charng, H. W. (1990). Altruism: A review of recent theory and research. *Annual Review of Sociology, 16*, 27-65.
- Purewal, S., & van den Akker, O. B. A. (2006). British women's attitudes towards oocyte donation: ethnic differences and altruism. *Patient Education and Counseling, 64*, 43-49.
- Rushton, J. P., Chrisjohn, R. D., & Fekken, G. C. (1981). The Altruistic Personality and the Self-Report Altruism Scale. *Personality and Individual Differences, 2*, 293-302.
- Sanadhya, R., Sharma, D. K., & Sushil, C. S. (2010). A comparative study of altruism among the boys and girls of joint and nuclear families. *Journal of Mental Health and Human Behaviour, 12*, 88-90.
- Schwartz, S. H. (1973). Normative explanations of helping behavior: A critique, proposal, and empirical test. *Journal of Experimental Social Psychology, 9*, 349-364.
- Shah, S. S., & Ali, A. Z. (2012). Altruism and belief in just world in young adults: Relationship with religiosity. *Pakistan Journal of Clinical Psychology, 11*, 35-46.
- Singh, T. (2014). Role of spiritual intelligence, altruism and mental health in predicting academic achievement. *International Journal of Education, 3*, 1-8.
- Singh, A., & Kaur, P. (2011). *Mental health in relation to spiritual intelligence altruism school environment and academic achievement of senior secondary student.* (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή). Guru Nanak Dev University, Amritsa.
- Sober, E., & Wilson, D. S. (2000). Summary of: 'Unto others: The evolution and psychology of unselfish behavior. *Journal of Consciousness Studies, 7*, 185-206.

- Σταλίκας, Α., Τριλίβια, Σ., Ρούσση, Π. (2012). *Τα ψυχομετρικά εργαλεία στην Ελλάδα. Μια συλλογή και παρουσίαση των ερωτηματολογίων, δοκιμασιών και καταλόγων καταγραφής χαρακτηριστικών στον ελληνικό χώρο*. Αθήνα: Πεδίο.
- Tankersley, D. (2008). *The Neurobiological Foundations of Altruism*. (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή). Duke University, North Carolina.
- Trivers, R. L. (1971). The evolution of reciprocal altruism. *Quarterly Review of Biology*, 46, 35-57.
- Tsaousis, I. (1999). The Trait Personality Questionnaire: A Greek measure for the Five-factor model. *Personality and Individual Differences*, 26, 262-274.
- Turocy, T. L., & von Stengel, B. (2003). Game theory. In H. Bidgoli (Ed.), *Encyclopedia of Information Systems* (pp. 403-420). USA: Elsevier. Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2016 από ιστοσελίδα <http://www.cdam.lse.ac.uk/Reports/Files/cdam-2001-09.pdf>
- Walsh, W. B., & Lewis, R. O. (1972). Consistent, inconsistent and undecided career preferences and personality. *Journal of Vocational Behavior*, 2, 309-316.
- West, S. A., Griffin, A. S., & Gardner, A. (2007). Social semantics: altruism, cooperation, mutualism, strong reciprocity and group selection. *Journal of Evolutionary Biology*, 20, 415-432.
- Yavuzer, H., Ismen-Gazioglu, E., Yildiz, A., Demir, I., Meseci, F., Kilicaslan, A., et al. (2006). The teacher altruism scale: Development, validity and reliability. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 6, 964-972.
- Zettler, I., & Hilbig, B. E. (2010). Attitudes of the selfless: Explaining political orientation with altruism. *Personality and Individual Differences*, 48, 338-342.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παρακαλώ συμπληρώστε τα παρακάτω δύο δημογραφικά στοιχεία που σας ζητούνται.

Φύλο:
Ηλικία:

Ελληνική Κλίμακα Μέτρησης Αλτρουισμού

Χρησιμοποιώντας ως οδηγό τις διαβαθμίσεις που παρουσιάζονται παρακάτω, σημειώστε τη συχνότητα με την οποία εμφανίζονται οι παρακάτω προτάσεις στην καθημερινότητα σας. Δώστε μόνο μια απάντηση για κάθε πρόταση. Οι επιλογές που έχετε ως απάντηση είναι οι παρακάτω:

1.	Ποτέ	2.	Μία Φορά	3.	Περισσότερο από μία Φορά	4.	Συχνά	5.	Πολύ Συχνά
----	------	----	----------	----	--------------------------	----	-------	----	------------

1	Έχω βοηθήσει κάποιον άγνωστο να βγάλει το αυτοκίνητο του από δύσβατα σημεία.	①	②	③	④	⑤
2	Έχω δώσει πληροφορίες σε κάποιον άγνωστο σχετικά με κάτι που ψάχνει.	①	②	③	④	⑤
3	Έχω αλλάξει τα χαρτονομίσματα κάποιου αγνώστου σε ψιλά.	①	②	③	④	⑤
4	Έχω δωρίσει χρήματα για φιλανθρωπικό σκοπό.	①	②	③	④	⑤
5	Έχω χαρίσει χρήματα σε κάποιον άγνωστο ο οποίος τα είχε ανάγκη (ή έχω δώσει χρήματα σε κάποιον άγνωστο όταν μου τα ζήτησε).	①	②	③	④	⑤
6	Έχω προσφέρει ρούχα ή πράγματα σε κάποια φιλανθρωπική οργάνωση.	①	②	③	④	⑤
7	Έχω προσφέρει εθελοντική εργασία σε φιλανθρωπική οργάνωση.	①	②	③	④	⑤
8	Έχω δώσει αίμα.	①	②	③	④	⑤
9	Έχω βοηθήσει κάποιον άγνωστο να μεταφέρει προσωπικά του αντικείμενα (βιβλία, δέματα κτλ.).	①	②	③	④	⑤
10	Έχω κρατήσει/καθυστερήσει το ασανσέρ για κάποιον άγνωστο.	①	②	③	④	⑤
11	Έχω παραχωρήσει σε κάποιον τη σειρά μου (στην ουρά για το ταμείο του σούπερ μαρκετ, φωτοτυπικό μηχάνημα).	①	②	③	④	⑤
12	Έχω μεταφέρει κάποιον άγνωστο που έκανε οτοστόπ με το αυτοκίνητο μου.	①	②	③	④	⑤
13	Έχω επισημάνει το λάθος ενός υπαλλήλου (τράπεζα, σούπερ μαρκετ), όταν αυτός με χρέωσε λιγότερο του κόστους.	①	②	③	④	⑤
14	Έχω δανείσει προσωπικά αντικείμενα αξίας σε γείτονα τον οποίο δεν ήξερα καλά (εργαλεία κτλ.).	①	②	③	④	⑤
15	Έχω αγοράσει χριστουγεννιάτικες κάρτες φιλανθρωπικού χαρακτήρα επειδή ήξερα ότι ήταν για καλό σκοπό.	①	②	③	④	⑤
16	Έχω βοηθήσει συνάδελφο/συμμαθητή μου τον οποίο δεν ήξερα καλά σε εργασία, όταν οι γνώσεις μου πάνω στο αντικείμενο ήταν καλύτερες.	①	②	③	④	⑤

17	Στο παρελθόν μου έχει ζητηθεί να φροντίσω τα παιδιά ή τα κατοικίδια κάποιου γείτονα χωρίς αμοιβή.
18	Έχω προσφερθεί να βοηθήσω άτομα με ειδικές ανάγκες ή άγνωστους ηλικιωμένους να περάσουν το δρόμο.
19	Έχω παραχωρήσει τη θέση μου στο λεωφορείο ή στο τρένο σε κάποιον άγνωστο που ήταν όρθιος.
20	Έχω βοηθήσει κάποιον γνωστό μου να μεταφέρει πράγματα.

①	②	③	④	⑤
①	②	③	④	⑤
①	②	③	④	⑤
①	②	③	④	⑤